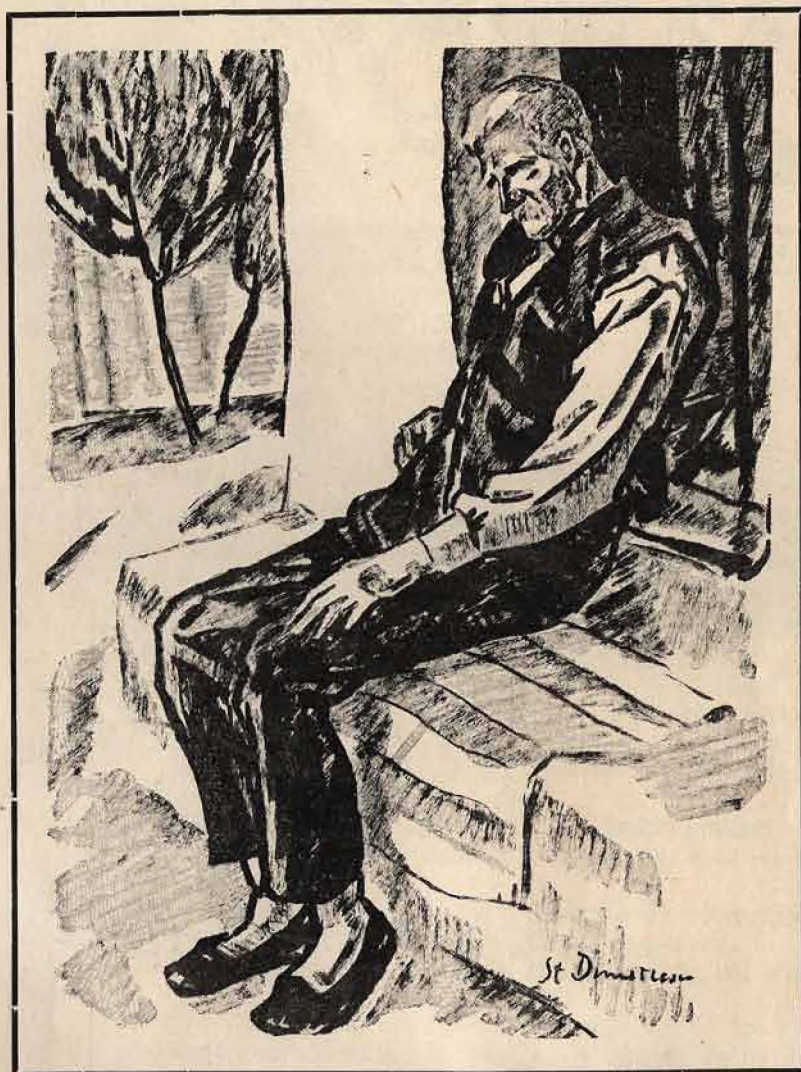

CÂNDIREA

ANUL IV

No. 2

GÂNDIREA

INDIVIDUALISMUL ENGLEZ¹⁾

DE

NICULAE IONESCU

GRIFA pentru libertățile personale și drepturile individului este îndeobște recunoscută ca stând la baza întregii vieți publice engleze. Într'o țară și la un popor la care siguranța de sine face inutilă agitația oricărei flamure, individualismul (the old — the very old — english political theory) se bucură de toate prerogativele panașului. Pentru toată lumea deci, „țara clasică a individualismului“ și „Anglia“ sunt unul și același lucru.

Și totuși, nicăeri mai mult ca în Anglia opinia publică nu se exercită mai solidar și mai aspru împotriva individualităților proeminente. John St. Mill deplângea el însuși „ura de moarte“ pe care conașionarii săi o hrănesc tuturor originalităților impetuoase. Să amintim numai că Shelley a murit la Roma, urmărit de ura aceasta toată viața, chiar după pămuierea lui la ghișeu de poștă din Veneția; că Byron a fost silit să pibegească o jumătate din viață; că Oscar Wilde s'a stins într'un hotel obscur din Paris; iar Brummel într'un colț uitat al Franței, lipsit în cele din urmă și de leașa funcției de vice-consul pe care o îndeplinise o vreme. Și lista se poate prelungi²⁾.

Alăturarea acestor fapte nu poate să nu surprindă. Un individualism care neagă individualitatea în drepturile ei de armonică și deplină desfășurare, este — după bunul simț — o contradicție. Și atunci,

sau individualismul poporului englez nu e de cât o formulă de conveniență — ceea ce de altfel s'ar încadra perfect în teoria cunoscutului „cant“ englezesc,

sau legăturile dintre individualism și individualitate sunt altele de cât cele pe cari le bănuiește bunul simț.

Prețuirea omului ca om, fapt care constituie în linii mari esența însăși a individualismului, nu este o operație de la sine înțeleasă. Evul mediu de pildă nu a cunoscut-o. Împărțirea oamenilor în tot felul de corporații, așezarea lor sub tot felul de ierarhii,

1) Cuvânt introductiv la lucrarea: *Spencer*, „Individul contra statului“ care apare în traducerea d-lui I. Ol. Ștefanovici la „Cultura Națională“.

2) Indulgența pe care englezii o manifestă astăzi față de Bernard Shaw e făcută probabil cel puțin pe jumătate din dispreț: Shaw este un Irlandez; și ca atare îi distrează. De aceea nici nu vreau să compar indulgența aceasta cu îngăduința amuzată pe care marile doamne de la Curtea lui Ludovic XVI — nebănuitoare a ghilotinei care deja începuse să se ridice — o acordau Discursului asupra inegalității sau Contractului social.

înlesnea peste tot considerarea individului ca element a unui tot mai mare, care singur era definitiv pentru om și îi fixa oarecum nu numai funcțiunea, dar chiar structura sufletească. Real eră grupul, nu elementul constitutiv. Viața se scurgea în comunitate și prin comunitate. Așa ne spune cel puțin istoria; care adaugă - nu fără o nuanță de materialism istoric - că necesitatea economică a organizării sociale în bresle, aducea cu sine „tipizarea“. Afirmarea este numai parțial exactă. Ideile descurajător de confuze, pe cari le luăm cu noi din școală, asupra evului mediu, lucrează probabil și în aceste generalizări. Nu este exact, de pildă, că organizarea în bresle e de natură a încuraja crearea unui tip comun. Sunt cazuri în care această organizare coincide cu o foarte vie varietate a formelor de viață. Iată un exemplu ceva mai vechiu: Cu o sută de ani înaintea lui Alexandru cel mare, poezia greacă se rezuma aproape numai în teatru; eră în vremea libertății și democrației grecești, când fiecare cetățean era ținut, prin chiar această calitate a lui, să îndeplinească tot felul de funcțiuni: jurecător, om politic, conducător de armată sau de flotă; după Alexandru, adică după instaurarea domniilor absolute, funcțiunile fiind ocupate numai de oameni *numiți* în acest scop, a început să se ivească specializarea, care fatal a condus la formarea breslelor; ei bine, tocmai în acest timp, adică în cele două-trei veacuri cari urmează domniei lui Alexandru, poezia elenistică arată o varietate de genuri surprinzător de bogată. Viața corporativă așa dar nu nivelează și nu uniformizează aspectul întâmplărilor, și nici pe oameni.

Adevărul e probabil altul. Uniformitatea cenușie, sub care suntem învățați a ne reprezintă pe oamenii evului mediu, provine nu din lipsa de varietate a acestora, ci din lipsa *interesului* acelei epoci pentru personalitatea umană. Nu lipsa individualităților - ci lipsa conștiinței individualității caracterizează deci veacul de mijloc.

Intr'o oarecare măsură la aceasta a contribuit și structura vieții religioase a timpului¹⁾. Felul în care se concepe legătura dintre om și Dumnezeu este în genere dată de seamă pentru întreaga așezare spirituală a unei epoci. Care eră, deci, forma vieții religioase în evul mediu? Pentru biserica creștină catolică, lucrul e îndeobște cunoscut. Legături între om și Dumnezeu aproape că nu există în chip direct. Mântuirea individuală nu e posibilă prin comunicarea nemijlocită cu divinitatea, ci doar cu ajutorul bisericii. Între om și Dumnezeu stă biserica; și încă, deasupra omului; căci numai în comunitatea creștină a bisericii, și *prin* ea, e cu puțință mântuirea²⁾. E natural că în asemenea împrejurări individul să fie absolut redus ca însemnătate în fața Comunității, care devine autoritate nediscutată. Ce însemnează pentru catolicism autoritatea bisericii și cât de grozav dispar drepturile conștiinței și ale rațiunii individuale în fața acestei autorități, a spus-o cel mai lapidar Augustin: *Ego vero evangelio non crederem, nisi me catholicae ecclesiae commoveret auctoritas*. E aproape tragic. Dar e nu numai orientarea, ci chiar sentimentul întregii epoci. Altfel, cum ar fi putut concepe și lansa același Augustin vestita teorie - pentru noi, răsăritenii, deadreptul de neînțeles - cu *fides implicita*, după care mântuirea nu cere numai decât legătura omului cu Dumnezeu, ci doar păzirea unor reguli pe cari le stabilește biserica? Iar că atitudinea aceasta este esențială bisericii catolice în genere, se vede și din faptul că chiar într'un timp așa de nesigur pentru doctrină cum e începutul veac. XIX în Germania, Möhler indentifică pur și simplu autoritatea cu religia creștină.

Biserica deci, *militans, patiens et triumphans*, adevărat *corpus Christi*, rămâne întotdeauna marele principiu regulator al legăturilor dintre om și Dumnezeu. La afirmația aceasta nu face excepție nici mișcarea mistică apusană. Este adevărat că franciscanii reprezintă o nuanță ceva mai personalistă în sânul bisericii catolice. Nu este o simplă întâmplare de pildă că Duns Scot și Occam, părinții nominalismului, erau, în afară de

1) Pentru a înlătura dela început orice nedumeriri: Urmărirea evoluției individualismului pe latura religioasă, pe care o încercăm în schiță în acest «cuvânt introductiv», nu presupune o legătură cauzală între o serie de fapte și cealaltă. Această metodă poate fi în liniște lăsată pe seama materialismului istoric sau a altor puncte de vedere tot așa de categorice. „Explicarea cauzală“ este o veche iluzie științistă, care nu-și mai are locul în filozofie. Ceea ce am voi să încercăm noi, e doar stabilirea unor corelații și a unor paralelisme între diferitele aspecte ale vieții, cari corelații pot duce în cazul nostru la definiția structurii spirituale a omenirii în anumite momente. Intențiile noastre sunt deci mai ales descriptive.

2) De aci și afirmația numai în aparență obscură și paradoxală a lui Möhler, că schismaticul păcătuesțe chiar atunci când are dreptate: căci prin separația lui de ceilalți rupe comunitatea de iubire (am zice mai degrabă: *se rupe* de comunitatea de iubire) pe care o constituie biserica.

calitatea lor de insulari, ambii din ordinul Sfântului Francisc. Dar însuș faptul că mișcarea a putut fi încă de la început captată de autoritatea ecleziastică, fără ca prin aceasta să i se altereze cătuș de puțin esența, dovedește că ea nu simțea nevoia să se întoarcă la isvorul viu al vieții religioase, trecând peste tradiție și peste autoritatea bisericii¹⁾.

Iată atmosfera spirituală în care se scurgea viața omenească în timpurile de atotputernicie a bisericii catolice. Nu e deci decât foarte normal ca în asemenea împrejurări accentul fundamental al interesului să nu cadă pe individualitate. Conștiința individualității nu se putea desvolta sub nici o formă, pentru că individualitatea nu eră prețuită pentru ea însăși. Chiar cultul personalităților proeminente, al sfinților, nu putea contribui la întărirea acestei conștiințe. E clar doară că sfinți nu au fost decât tocmai cei cari au știut să abdice de la afirmarea individualității proprii, supunând-o unor existențe din afara lor.

Dar dacă această epocă nu a cunoscut individualismul, ea a fost una din cele mai bogate în individualități. Ceeace e poate încă mai bine.

Să notăm totuș că această atmosferă nu era general-europeană. Orientul ducea de pildă o viață aparte, care se resfrânge de altfel în chip credincios și în organizarea vieții religioase. S'a vorbit adesea de rosturile reduse ale bisericii în viața Orientului. Ūnii văd în aceasta o inferioritate de organizare. De fapt însă, biserica noastră nu a fost de cât expresia formei speciale a religiozității răsăritene²⁾. Și idealurile monacale, și funcțiunea preoților, și așezarea vieții religioase însăși, de literatura teologică să nu mai vorbim — militează în răsărit pentru o întreprindere alta decât cea apusană a legăturilor dintre om și Dumnezeu. Tradiția, ca și autoritatea bisericii, trec pe un plan ceva mai în umbră. Problema singurătății în fața lui Dumnezeu e aci mai acută, religiozitatea mai caldă și mai adâncă, legăturile cu transcendența mai rodnice și mai fericitoare. În acest punct, anumite apropieri cu protestantismul de mai târziu nu se pot negă. Dar pe când pentru acesta din urmă, în procesul contemplării individul stă gol de ori ce caracteristică, redus la un fel de centru spiritual, de esență aproape absolută, în ortodoxie conștiința trupului întovărășește în fiecare moment pe individ. De aci și sentimentul de frățietate — ca un fel de *comunitate în păcat* — mult mai viu și mai caracteristic, în răsărit; de aci și o concepție specifică a iubirii, pentru care întreg apusul nu poate avea nici o înțelegere.

E lesne de priceput că o asemenea structură a vieții religioase presupune o altă personalitate decât cea păstorită de biserică latină. Și în adevăr, sub toate raporturile, necesitatea de diferențiere, provenită din conștiința — uneori surdă — a individualității proprii, este mai accentuată aci. Mai puțin geloasă de drepturile și libertățile ei politice, această conștiință a individualității — manifestându-se adesea mai mult în forma unei rezistențe pasive — a dat de o parte caracterul asocial al ortodoxiei, de alta lipsa de valori creatoare în ordinea politică.

Prin urmare, paralel cu lipsa individualismului din lumea apuseană de sub oblăduirea bisericii catolice, a existat în răsărit un individualism accentuat, care se greșă nu pe o solidaritate de interese de apărat — cum se va întâmpla în apus mai târziu, ci pe conștiința existenței unor forme vii de viață omenească, reduse la individ.

Trebue să mărturisim totuș că *acest* individualism, cel mai normal, mai complet și mai fecund din toate individualismele posibile, nu a contribuit cu nimic aproape la ceea ce îndeobște numim cultura europeană. Răsăritul a avut, în ciuda tuturor legăturilor așa

1) Că marile curente mistice și în special franciscanismul, nu constituiesc — cum s'a crezut — preliminariile reformei, este astăzi în deobște recunoscut. Mai ales dela lucrările lui Ritschl și ale lui Dielthey.

Indoială față de valabilitatea absolută a bisericii ca legătură *necesară*, nu ar putea să existe de cât în ceea ce privește pe carmeliți. Regula lor, *contemplationem aliis tradere*, ar lăsa în adevăr loc interpretării că ei ar înlesni cunoașterea *căilor* de a ajunge la Dumnezeu. (Cf. față de aceasta, regula dominicană *contemplata aliis tradere*, perfect în nota bisericii). Că aci mijeste ceva din mântuitorul spirit paulinic, așa de puternic în tradiția orientului mai ales după Origen, e vădit. Nu sunt totuș destule elemente care să constituie carmeliților o situația „schismatică” în sânul bisericii catolice.

2) Că această religiozitate răsăriteană există în formele ei specifice, este un fapt care astăzi nu se mai poate nega. De aceea și încercările de unificare a diferitelor biserici creștine se sprijină pe o înduioșătoare naivitate, atunci când calcule deadreptul politice nu sunt în joc. O biserică creștină unică nu ar fi cu puțință de cât pe baza de largă toleranță și libertate care e specifică structurii spirituale ortodoxe. Creștinismul *unul singur* a fost înfrânt încă din conciliul de la Nicea, care reprezintă cea dintâi mare victorie a apusului asupra răsăritului.

de frecvente cu apusul pe cari le dovedește istoria, totuș o viață pentru el. Lumea slavobizantină nu a pătruns propriu zis în Europa decât în a doua jumătate a veacului 19 și atunci, prin omul rus, adică prin elementul ei cel mai exotic și mai isbitor, dar nu și prin ceace ar fi avut mai esențial și mai caracteristic.

Adevărata prefacere europeană a spiritelor începe cu renașterea, acest „mare păcat italian“, cum o consideră unii catolici¹⁾. Antropologic catolicismul este operă eminentă latină. Renașterea, cu toate schimbările cari au continuat-o, sau numai i-au urmat, coincide cu intrarea efectivă în cercul de cultură, a popoarelor ne-latine. Renașterea este evadarea individului din ierarhia corporațiilor medievale, evadare provocată de sistemul de comprimare a individualităților, pe care cel puțin pe una din laturi îl perpetuă structura spirituală și politică a evului mediu. Mișcarea aceasta este revoluționară până la anarhism: ceace în primul rând ar vrea să răstoarne, este autoritatea. Dacă notăm însă că nu e vorba de înlăturarea autorității în genere, ci a aceleia a unor anumite persoane (cazul lui Savonarola e în această privință caracteristic) vom recunoaște aci originea și natura întregii prefaceri: conștiința individuală și deci individualismul renașterii, ia naștere din nevoia de afirmare și de valorificare a unor individualități proeminente. În direcții deosebite Macchiavel, Cardan sau Giordano Bruno legitimează nu drepturile individuale în genere, ci drepturile *eroului*. O fundamentare în *abstracto* a acestor drepturi nu a cunoscut propriu zis renașterea de cât prin Campanella, deci către sfârșitul ei.

Renașterea este o răscoală a sclavilor — și anume o răscoală care a isbit. La propriu și la figurat ea este revanșa tuturor neamurilor barbare cucerite și supuse de vechea Romă (a cărei moștenitor în spirit și în literă e biserica de apus) Caracterul ei explosiv însă, așa de unic, și așa de uluitor, ne îndeamnă să o considerăm mai de grabă ca un semnal pentru ceace eră să urmeze, decât ca o formă stabil echilibrată a ethosului european²⁾.

Căci în adevăr, noua orientare spirituală a apusului nu se încheagă de cât în veacurile imediat următoare, și anume în forme cari se suprapun: subiectivism filosofic (Descartes și sensualismul englez) și reformă religioasă (Luther și Calvin).

Pentru problema noastră mai ales această din urmă formă e revelantă. Dielthey observă cu o minunată finetă, că în portretistica veacului 16, apar o mulțime de poze reprezentând oameni cari țin biblia în mână. Aceasta ca un semn că de aci înainte fundamentul religiei îl formează nu biserica, ci sf. scriptură însăși. Religiozitatea simte nevoia de a se scutura de autoritatea bisericii, și tinde să se întoarcă la izvorul gândirii creștine, trecând peste „alterările“ cari se introduseseră prin tradiție. Afirmția că sf. scriptură singură e suficientă pentru a constitui creștinismul, nu e numai o erezie, ci deadreptul o lipsă de simț al istoriei și al realităților. Ea dovedește însă existența unor necesități noi pentru ethosul vremii, anume nevoia de a trăi în nemijlocită legătură cu Dumnezeu.

Era imposibil ca convingerea această, că omul nu are nevoie de semenii lui pentru ca să stea în fața lui Dumnezeu, să nu fie hrănită și să nu hrănească la rândul ei sentimentul existenței de sine, ca persoană deosebită de ceilalți. Conștiința acută a individualității — în ordinea teoretică individualismul — e corelată deci singurătății religioase. Și cultural-istoric se poate chiar verifica oricând că în această epocă structura ethosului european se coloră individualist. În evoluția individualismului acesta intervine însă un factor care îi precizează natura: Calvin. Ce ar fi fost Europa fără Calvin e greu de bănuț. Ce însemnează Calvin pentru Europa se poate lămuri mai lesne.

Max Weber crede că spiritul și forma de producție capitalistă sunt opera lui Calvin. Stabilirea unei asemenea legături ni se pare riscată. Mai drept ar fi să se spună poate că spirit capitalist și calvinism au o aceeaș structură. Pe dealtă parte la însăși chestia de fond e legitimă întrebarea dacă nu cumva originea spiritului capitalist se pot urmări — anterior lui Calvin — în reînvierea spiritului de întreprindere și aventură care a precedat chiar renașterea. Presupunerile și îndoielile sunt aci la locul lor. Mai isbitoare e însă asemănarea dintre calvinism și noul individualism european.

1) Cf. J. Maritain, *Anti-moderne*, Paris 1924.

2) Și din acest unghi de vedere apare discrepanță dintre renașterea artistică și cea spirituală — și deci dificultatea de a construi unitar conceptul renașterii.

Pentru Luther omul era singur în fața lui Dumnezeu, dar întovărășit în viața de toate zilele. Ceva din harul divin, cu care actul religios îl dăruia pe om, se restrângea prin acesta și asupra semenilor săi. Harul, îndurarea se coborâ asupra individului grație bunătății nesfârșite a lui Dumnezeu; dar individualitatea proprie, calitățile personale ale credinciosului erau și ele un element hotărâtor în contemplarea extatică a divinității, ca și în procesul mântuirii. Nu tot așa la Calvin. Teoria predestinării pe care o desășoară cu un spirit de consecvență aproape dureros, spune precis că mântuirea poate veni pentru fiecare într'atâta întrucât e om. Nu toți însă se pot mântui. Există oameni aleși, și oameni sortiți pierzării. Dar nimeni nici nu poate ști din ce categorie face parte, nici nu-și poate schimba soarta. Datoria fiecăruia fiind să aștepte judecata care va să vie.

Omul stă singur cu soarta lui în fața lui Dumnezeu. El e dator să-l iubească și să-l preamărească. Iubirea aceasta însă nu poate avea decât o singură direcție: către Dumnezeu. A iubi pe aproapele tău, e păcat, căci asta însemnează a revărsa asupra altora ceva din ceace se cuvine numai lui Dumnezeu, a-i răpi ceva din ceea ce-i datorezi întreg și necondiționat¹⁾.

Individul este singur în fața lui Dumnezeu; mântuirea poate veni ori cui întrucât e om; dar toți oamenii sunt egal de neputincioși în a provoca această mântuire. Iată elementele cari constituiesc și individualismul port-renașterii: individul există înaintea colectivității; dar toți indivizii sunt egali. E ceea ce trebuia să ne supună pe toate tonurile filozofia iluminismului. A cărei origină e în Anglia.

Ludwig Stein a încercat să stabilească o corelație între individualismul englez și filozofia precumpănitor nominalistă a acestui popor. Puncte de contact nu lipsesc, fără îndoială. Dar pe această cale se poate ajunge cel mult la înțelegerea importanței care se acordă individului. Nici decum însă nu mi se lămurește de ce individualismul acesta nu contează cu individualitatea. Căci propriu zis intrarea în sfera culturii europene a omului abstract, lipsit de individualitate, nu provine din sărăcirea individualității, ci mai de grabă din interzicerea ei. Aceasta o cere Calvin — și nu o poate provoca nominalismul.

Cu aceasta însă se lămurește întrebarea pe care o puneam la începutul notelor de față: între dragostea geloasă pentru drepturile individului și urmărirea dușmănoasă a individualităților proeminente nu e nici o contradicție. Individualism și individualitate nu sunt termeni corelați: există individualități fără individualism (evul mediu); individualism și individualitate (renașterea, lumea slavo-bizantină, probabil luteranismul); și însfârșit individualism fără individualitate (țările și perioadele de mentalitate reformată²⁾).

Cartea lui H. Spencer, „Individul contra Statului“ este cea mai completă și mai consecventă teoretizare politică a acestui ultim studiu. Ea cere întâietatea individului față de stat; libera lui dezvoltare, dar și mărginirea libertății individuale prin drepturile și libertățile celorlalți indivizi considerați în parte. Presupoziția omului abstract, pretutindeni egal, și egal îndreptățit își arată urechile.

Este adevărat că individualismul european este într'o statornică transformare. Dela veacul iluminismului până astăzi, dacă nu am aminti de cât pe Goethe și pe Nietzsche, și încă am avea două noi etape. Dar individualismul englez nu a simțit nevoia de a trece peste Calvin. Spencer a simțit-o mai bine ca oricare altul.

1) Punctul acesta de vedere pare în contradicție cu întreg creștinismul al cărui adevăr fundamental e doar iubirea. Cu toate acestea atitudinea se lămurește dintr'o dată ca mai puțin absurdă, dacă înțelegem că chiar în creștinism iubirea nu e propriu zis o normă, ci o lege pozitivă a existenței. Problema iubirii e de altfel una din cele mai complicate și mai grele de consecințe în toată ideologia creștină. Din nefericire practica și teologia apuseană nu au contribuit de cât la mărirea confuziei.

2) Am atrage în treacăt atenția asupra asemănării de structură dintre calvinism pe deoparte, — cartesianism și mai ales leibnizianism pe de alta.

DRUMUL MAGILOR

DE

ION PILLAT

POIANA din pădure strânsă'n clăi
Ne-aține drumul cu miros de fân...
Culegem banii soarelui pe căi...
E vântu'n foi sau curg pe sus fântâni?

Amurgu 'și scoate stelele din sân
Și boabe de sclipiri s'au risipit.
Luceafărul a pogorât pe stâni —
Zărind păstor și staul deslușit.

Poiana aburită de 'noptări
Primește îngeri albi în loc de miei...
Pe cai de munte împietrim călări
Urmând uimiți luceafărul tustrei.

De păcură se lasă noapte grea —
Nechiază 'n ceruri caii speriați.
La focul stâniei am atins o stea;
Și'n para flăcărilor îmbrăcați

În aur și'n argint scânteietor
Au cine suntem cerem în zadar,
Și 'naintăm cu-alaiul Magilor
Purtând în palmă raza ca un dar.

Iar găngul schitului la cruce oprit
Vestește împlinirea semnelor,
Căci baciul dacă'n târlă ne a poftit,
Maria lui născuse un fecior.

I M A G I N E

DE

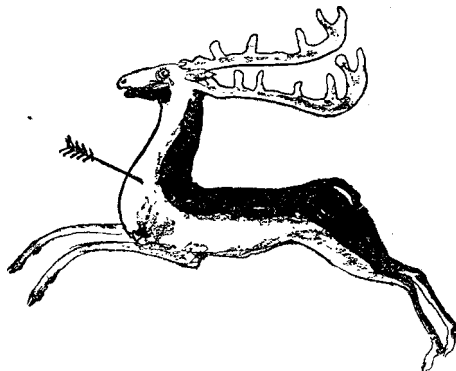
G. M. IVANOV

CÂND cade, covârșit de clocotirea verii,
Avântul înmulțit al miilor de mâini,
Și-amenință vrăjmaș în umezeala serii
Intinsa mâna ta pe'ndouă frânte pâini,

Când noaptea rătăcești ca pasăre flămândă
S'alungi privighetori să risipești comori,
Și-n cerul meu înnalți cu inima la pândă
Neîndurate cruci și reci spânzurători,

De ce mi-atingi cu flori pleoapele învinate
Și mintea-mi cucerești cu bezne străvezii?
Poți tu plângând să treci pustietăți întinse,
Sau capul meu tăiat, pe mâini, cântând, să-l ții?

A SBURAT O PASĂRE NEAGRĂ

(FRAGMENT DE ROMAN. SFÂRȘITUL CAP. I)

DE

CEZAR PETRESCU

— **U**NU copii, mergem! se ridică Alexandru Vardaru.

Li lăsă să treacă înainte, iar pe Virgil Probota îl bătu protegitor pe umăr.

— Ei, Herr Profesor, cum stăm cu numirea?...

Dascălul de științe găsi întrebarea lipsită de tact, între atâția martori. Il rugase să pună cuvânt pentru numirea neveste-și, medică la un spital din Capitală. Alexandru Vardaru se ținuse de făgăduială, Maria era numită de trei luni: — dar de ce era nevoie să-i amintească așa, că i-a stat într'ajutor? Se sili totuși, să se arate recunoscător, și împiedicându-se de scaunul care i se acăță în haină, îngăimă:

— Maria vă mulțumește foarte mult! Și eu domnule Vardaru, fiți sigur...

Alexandru Vardaru îl întrerupse:

— Te rog, te rog!... Astea sunt fleacuri. Nu te prind temenelele electorale. Voiam numai să aflu...

Apoi cu un surâs, schimbând vorba:

— Cum faci dumneata, care nu fumezi, de aduni tot scrumul de pe masă?...

Virgil Probota se uită la haine. Erau într'adevăr numai urme de scrum, pe coate, pe piept, pe mâneci; scrumul adunat din farfurii și de pe masă, cât timp călătorise în spațiile siderale și gesticulase polemizând cu Tanti Laura. Rămase scuturându-se cu batista și când îl ajunse pe Alexandru Vardaru, acesta rezemat în baston, așteptându-l, își privea din urmă pe Luminița și Radu Comșa, mergând alături, cu pas elastic; pereche suplă, voinică și geamănă.

— Sunt făcuți unul pentru altul! spuse nevinovat profesorul, ștergându-și fruntea cu batista plină de scrum.

Alexandru Vardaru nu răspunse: nu-i plăcea gândurile să-i fie rostite de altul. Pășii îndesat pe trotuar, cu ghetele de piele de bison, care scârțâiau în noaptea sonoră ca pe lespezile unei biserici. Câte un automobil îi ajungea din urmă. În lumina albă și brusc năvălită a farurilor, umbrele lor se lungeau nemăsurat înainte pe asfalt, fugeau de sub pași, apoi când mașina se apropia și trecea pe alături, umbrele se scurtau, îi ocolea, se ridicau pe ziduri și dispăreau absorbite de întuneric.

Înainte viley se despărțiră toți; rămaseră în stradă numai Radu Comșa care locuia la otel,

și Virgil Probotă. Luminița se mai întoarse în ușă și făcu un semn cu mâna, plimbând un creion nevăzut pe o foaie de hârtie nevăzută, adică: „vezi, nu uita și scrie!“.

Apoi ușa grea de stejar se închise și înlăuntrul, izbucniră la ferești, luminile becurilor.

Dimineața cu trenul de șase, Alexandru Vardaru și Radu Comșa urmau să plece la București, Colonelul la regimentul din Cadrilater, ceilalți, după două zile, deadreptul la Sinaia, fără să se mai oprească în Capitală, unde casa Colonelului și cea a lui Alexandru erau închise, cu ferestrele căptușite de hârtie albastră și cu lucrurile presărate de camfor.

Pentru Radu Comșa vacanța sfârșise. Era numai la începutul lui August. Bucureștii se aflau fără îndoială încinși de căldură și de praf. Dar se simțea odihnit și gata să-le înfrunte toate, încă un an, cu puteri nouă.

Cei doi prieteni meraseră alături tăcuți. Nu-și rostiseră nimic; totuși pașii îi duceau îndărăt la fărâmul mării. Se întâlneau rar acum; viața îi îndepărta, prietenia nedespărțită de școală sfârșise într-o bună camaraderie, fiecare privind însă drumul celuilalt prin viață cu o nemărturisită desaprobară, fiindcă fiecare socotea drept, sigur și bun, numai drumul lui.

— Așa dar, Radule, la anul ne primești la gospodăria ta! Firește apartament sumpțios, mașină în garaj, birou cu fotolii de piele...

Era bucurie sinceră și admirație în cuvintele lui Virgil Probotă, dar fără să vrea, străbătute de o vagă și nevinovată pizmă. În căsnicia lui săracă — două camere, antret prefăcut în birou și îngustă grădinuță provincială cu mixandre — „biroul cu fotolii de piele“ înfățișa culmea celui mai aristocrat confort.

— Nu mi-ai spus nimic despre Maria! ocoli un răspuns precis Radu Comșa, într'un târziu. Sunt cinci, aproape șase luni, de când n'am mai văzut-o...

— Tocmai! Voia să-ți trimită niște cărți de-ale tale. rămase la noi. Suntem la Tichirghiol, cu copilul. Tu nu l-ai mai văzut pe Dinu!... Crește ca din pământ, și a început să scrie. La patru ani trecuți, e extraordinar...

— Da! la patru ani e extraordinar, repetă fără convingere Comșa, cu gândul aiurea. Stăm aci?...

Era o bancă în fața mării. Ungher umbrit și retras din cale. Cazinoul cu ferestrele sidefii și cu larmă rămănea în celălalt capăt; dincolo portul, cu lumini neclintite și cu lumini clipind în răstimpuri egale, semnale.

Virgil Probotă, așeză pălăria de panama în creștetul unui brăduț de lângă bancă. Brăduțul cu vârful fraged, primi povara ușoară clătănând din cap în întuneric, ca un copil jucăuș, ascuns sub o pălărie de om mare.

Amândoi veniseră aci mânați de vechea lor prietenie, simțind nevoia să-și spună multe, să-și scormonească nehotărârile, să caute în cuvintele celuilalt risipirea atâtor îndoieli, fiindcă viața se dovedise a fi aspră și altfel de cum o închipuiseră în cea dintâi tinerețe a lor, iar renunțările fuseseră deatunci multe. Noaptea albastră și înstelată îi apropiase cu o chemare din trecut. Dar alături, descopereau că toate acestea nu și-le vor spovedi niciodată, că vor rămâne pentru totdeauna streini de acum, reci și împărțându-și doar lucruri fără însemnătate.

Radu Comșa mai știa între dânsii, încă o pricină care-i zăvora sufletul.

Studenti, debarcaseră de la liceul lor din provincie, cu șapte ani în urmă, într'o cameră eștină și îndepărtată, de cartier mărghiaș. Acolo, și-au făcut ei o prietenă din Maria, fata gazdei, firavă și sârguincioasă ființă, vechind nopțile pe tratatele lui Cestut și Vidal. Tovărășie de tinerețe cu desăvârșire robită de litera cărților. În discuțiile lor, studenta ținea piept cu încăpățănare și eroism. Sălile de disecție și clinica, îi răpiseră feminitatea. Nici odată nu s'au gândit că fetișcana cu fruntea bombată și cu apucături băețești, cu bluza încheiată strâns până sub bărbie, cu pieptii plați și cu brațele subțiri, de sub care arunca răvășit ghiozdanul încărcat, putea fi altceva decât o camaradă... Dar într'o dimineață din a doua toamnă, după o boală de o săptămână, Radu Comșa, la o masă de sub nucul din grădină, cu pardesiul pe umeri, sorbia un ceai cu medicamente. Razele soarelui străbăteau slabe și abia călduțe, printre crengi goale. Pe cărare frunzele ruginii fugeau ca mici făpturi sperioase ale toamnei. Era o mare liniște. Departe numai suna un tramvai, și pegrilaj, în echilibru, se prelingea o pisică albă. Lăsase cartea deschisă pe masă și vântul întorcea încet, una câte una, foile... Maria îi aduse o sticlă cu picături și îi număra în lingurița de ceai, atâtea câte spunea prescripția, cu o atenție încordată care-i tremura ușor buza de deasupra, cu o umbră brună. Atunci întâia dată, Radu Comșa își

dădu seama că Maria are ochii foarte frumoși, castanii, cu fire de aur în iris, și descoperirea asta îi împinse o năvală de sânge ferbinte în inimă. Ii prinse mâna care purta sticluta... Nu știa ce are să-i spună și nici nu-i spuse nimic. Maria întoarse obrazul învăpăiat în altă parte și se desprinse încet. Atât a fost între ei. Dar Radu Comșa a înțeles că-l pândește o mare primejdie. Pentru libertatea lui în viață, pe care voia s'o cucerească îndârjit, ca pe-o cetate dușmană; iubirea unei fete sărace și cu ani de învățătură înainte, nu făgăduia nimic bun. După câteva săptămâni și-a strămutat lucrurile aiurea. Virgil Probota a rămas. Și Virgil Probota e astăzi bărbatul Mariei, duce gospodărie grea, aleargă cu tramvaiul, după lecții, dintr'un capăt al Bucureștilor în celălalt, are copil, ceiace nu înseamnă o mare bucurie în căsniciile sărace, poartă haine castanii vărgate, după croiala de acum trei ani și cu mânecile lucii... Peste această întâmplare au trecut acum mulți ani. Nimic n'a lăsat să străbată că o cunoștea și Virgil. Poate prietenul nu bănuise nici odată, de ce tovarășul de cameră și-a strâns atât de repede lucrurile, să se refugieze sub alt adăpost. În ochii Mariei, nu surprinsese niciodată, muștrare, regret ori amintire. Era buna camaradă din totdeauna. Se vedeau doar mai rar. Dar ochii aceia îl silesc să aplece privirea.

Virgil Probota își trecu mâna prin părul tuns și roșcat. Își recapitulă în gând, privind pe cer; stelele, planeții tremurând diamantin pe mătasea albastră, numiri de constelații vag amintite.

— Dacă și cei de acolo, vor fi făcând prostiile noastre, nu e nici o pricopseală că vieața va mai fi existând și aiurea, în Univers! declară cu amărăciune, pricinuită mai mult de ordinul de concentrare care-l chema la începutul lui Septemvrie, decât de destinul Universului.

— De ce? Parcă tu spunea aiurea, că războiul intră în principiile de conservare ale speciilor, ori așa ceva! se miră Radu Comșa, căscând și așezându-și mai bine, dunga pantalonului pe genunchi.

— Principiile!... spuse cu batjocură Virgil Probota, umflând cuvântul. Astea sunt bune pentru discuții... Crezi tu, că-mi arde de principii, când știu c'are să mă țină în bordee, pe undeva, pe cine știe ce coclauri și cine știe câtă vreme?...

Vru să-și întrebe prietenul cum făcuse să scape de asemenea griji (desigur, tot Alexandru Vardaru fusese la mijloc), dar o pereche ciudată, venind din capătul aleei, îi atrase luarea aminte. Era un bărbat și o femeie: în lumină se proiectau numai siluetele negre, fără să se deslușească nimic din chipuri. Femeia se smuncea clătănându-și pălăria cu aripi moi, căutând să scape din strânsoarea brațului. Bărbatul se răsucea scurt, o țara câțiva pași, se oprea gesticulând cu mâna liberă. Voia să-i smulgă ceva, și nu isbutea. Apoi femeia se propti neașteptat în tocuri, se plecă și lunecând șerpuit din înclștare, se depărtă în lături, cu un salt. Omul se repezi s'o prindă. Se ciătina... Măsură depărtarea și văzu că n'are s'o ajungă nici odată. Se întoarse, își scoase pălăria și se rezemă cu amândouă coatele pe bara de fier, de deasupra stâncilor, unde isbea marea dedesupt în lespezi. Acum femeia se apropiu în vârful picioarelor, și îi puse încet mâna pe umăr. Omul se scutură cum fac copiii furioși. Femeia stăruu. Odată, de două, de trei ori... Incercă să-i apuce brațul și să-l desprindă de bară. Dar omul o îmbrânci.

— Ce-o mai fi și asta? se minună Virgil Probota. Sunt cam!... și arată în jurul capului, semnul cu degetele rășchirate, care la orice popor din lume înseamnă o neîndoioasă sminteală a creierului. Mă duc să văd, ce dracu vor!...

Dascălul de științe își luă panamaua din vârful brădușului și porni, cu înfățișarea nepăsătoare a unui trecător care și urmează o nevinovată plimbare. Ocoli perechea, și se prefăcu târând pașii, că privește cu luare aminte, ceva, în mare. Deodată îi făcu semn lui Radu Comșa, strigând:

— Vino!... E Dan! Dan Șcheianu...

Radu se ridică cu o mare plictiseală. Dan Șcheianu fusese colegul lor de școală. Toți credeau atunci că e cel puțin un geniu, dacă nu ceva mai mult, și că va revoluționa poezia românească. După câteva versuri într'adevăr rare, proaspete și de un adânc lirism interior, amuțise. Il pierdea alcoolul și drogurile.

O întâlnire cu el, nu era din cele mai plăcute. Acru și bănuitor, nu găsea nimic să-i între în voie... Pe urmă, nu e un spectacol întăritor, acel pe care ți-l dă un fost tovarăș din cea dintâi tinerețe, pornit spre ruina cea din urmă.

Radu Comșa se apropie de femeie și întinzându-i mâna, își rosti numele. Tovarășa lui Dan Șcheianu, nedeprinsă se vede cu atât de ceremonioase prezentări, oferi stângaci

la rându-i, acestui domn cu atât de îngrijită îmbrăcăminte, o mână mare, moale, umedă, și cu vârful degetelor late.

N'aveau nevoie de multă pătrundere ca să-i ghicească meseria. O spunea pudra groasă de pe obraji, roșul prea tare de pe buzele largi, negrul de cărbune al sprincnelor îmbinate. Purta o haină de mătase verde; deși mărunță și slabă, sânii enormi care umpleau bluza lucie, îi dădeau o înfățișare de voluptate animală.

Dan Șcheianu, cu spatele rezemat de bară, deșirat, cu picioarele osoase rășchirate, privea turbure nouii veniți, fără surprindere și fără prietenie. Avea fața neînchipuit de scofălcită, nerasă de trei zile, verzuie poate din cauza luminei, și un rânjet care-i descoperea dinții negri și mâncați.

— V'a chemat ea?

Se uită dușmănos la tovarășă. Femeia dădu din umeri: „înțelegeți-vă cu el, dacă puteți“.

— Cine să ne cheme? De ce să ne cheme? întrebă în loc de răspuns, Radu Comșa, cu asprime. Virgil te-a văzut. Ne-am bucurat! Nu ne întâlnim doar prea des...

— Se și vede bucuria... Vă distrează spectacolul!

— Nu mă distrează nimic. Și te privește, dacă-ți place să dai spectacole de noapte, în Constanța..

— Aveți un costum foarte elegant domnule Radu Comșa! observă ironic, cu brațele încrucișate, omul rezemat de drugul de fier. Sunteți corect, ca o poză de jurnal... Noi...

Își desfăcu haina largă pe trupul slab. Dedesubt se vedea o cămașă cu dungii, nu prea curată. Era desfăcută din nasturi și lăsa gol, o parte din pieptul uscat și părros din caleafară.

Radu Comșa fu cuprins de o nemărginită milă, și-i puse mâna pe umăr.

— Dan! De ce faci asta?... De ce nu...

Dan Șcheianu își trase umărul ciolănos de sub mâna prietenului.

— N'am nevoie de sfaturi... Nici de compătimire. Nu sunt sub tutela nimănui. Fac ce vreau!

Își aminti, și din nou își întinse degetele scheletice să prindă femeia. Dar ea se dădu în lături; scăpă și de astă dată.

— Dă-mi! porunci bătând din picior.

Femeia duse la spate geanta de mușama neagră.

— Vrea prafurile! lămuri, cu un răs prostesc, care-i descoperea dinții lați și o parte prea mare din gingii. Vrea prafurile lui, cocaina, și mâine... Mâine din nou!..

Dan Șcheianu făcu un pas spre ea. Femeia se feri și scăpă o batistă mototolită și mirosind puternic, a parfum prost. Nici unul din cei trei bărbați nu se gândi să se aplece. O ridică singură, și o puse pe la gât, în bluză, între sânii mari și moi.

— S'a îmbătat cu marinarii! se plânse mai departe, femeia cu haina de mătase verde și cu ciorapii albi. A pierdut banii! I-am dat și pe ai mei... Așa face de-o săptămână. Nici n'are cu ce pleca!

— Dă-mi! Arunc pălăria în apă!... amenință omul.

— N'ai decât! îl înfruntă tovarășă, strângând instinctiv geanta de mușama.

— Fac ce vreau!

— De asta, îmi închipui la ce ești în stare! râse cu batjocoră femeia, arătându-și gingiile.

Dan Șcheianu, ca să dovedească tuturor că face ce vrea, se întoarse cu fața spre mare, aruncă pălăria de paie, în apă, departe, ca un disc... După această bravură, rămase privind stupid, pălăria care plutea albă pe valuri, în întuneric.

Virgil Probota îi prinse brațul cu hotărâre. Se întoarse către femeie.

— Dă-i! tot una e...

Femeia scotoci în geantă, scoase cutia rotundă. Dan Șcheianu i-o smulse din mână. Desfăcu capacul, scutură praful alb pe unghia degetului mare și mirosi cu lăcomie. Virgil Probota îl așteptă, apoi încet, fără să întâmpine împotrivire, îi desprinse dintre degete cutia, și o trecu femeii.

— Ajunge!

Amândoi erau doborâți de o mare tristețe, lângă scheletul omenesc cu unghia îndesată în nări. O copilărie îndepărtată îi lega; cărți citite împreună, plănuiri de cucerit lumea, bucurii și desnădejdi de odinioară. Viața lor, din care pierduseră și dâșii ceva... Atâtea nopți de atunci, când îi prindea zorile cu lumina lămpii ștearsă, adunați în jurul mesei cu

tomuri clădite. Și nebuniile băiatului cu capul sburlit și neastâmpărat, de veveriță, ridicat iscoditor deasupra băncii, când profesorii explicau lecțiile. S'ar fi părut că nimic n'avea să fie vre'odată atât de puternic, să îngenunche tot neastâmpărul, însetarea de toate gândurile și de toate frumusețile lumii. În seara când le-a destăinuit mai mult de cât le-a citit, cea dintâi poezie a lui, pe o bancă ferită din grădina publică a orașului, i-a împresurat noaptea fără să prindă de veste, înduioșati, lângă copilul care a plâns de bucurie, de orgoliu și poate de întunecoase presimțiri.

Dan Șcheianu nemișcat, cu bărbia în piept și cu părul ud, lipit de fruntea osoasă, sorbea praful alb.

— De când sunteți în Constanța? întrebă într'un târziu, ca și când abia acum îi vedea.

Ochii începeau să-i străluce. Se întoarse spre luna înălțată acum sus, și o arătă cu degetele uscate ca ghiarele, rânjind:

— Regina nopții!... Astarte! Diana! Hecate! Istar! Selene! Artemis!... Seceră de argint!... Codoșcă bătrână!... Asta e... codoșcă bătrână! Și se mai găesc idioți s'o cânte! Se screm să-i descopere ceva nou! Au viața sub ochi, teribilă și grandioasă, și ei cântă luna!... Eunuci, hermafrodiți! Fiindcă de trei mii de ani, n'a scăpat poet să nu se înclee în balele ei. Cromolitografie pentru fete de pension: le iei la braț, le porți într'o seară cu lună, le susuri în ureche un madrigal, și când cască ochii pe cer, sus, le deschei bluza. Uitați-vă: carte poștală!... Șapte la franc!

Pe luciul rece al apei, o barcă trecu în lumină.

Era într'adevăr o prveliște artificială și dulceagă, de gravură trasă în mii de exemplare pentru camere de hotel.

Dan Șcheianu râse surd.

— Poezia lor!... Dar deschideți un ziar, oricare, la informații și la telegrame. La stupidele telegrame. Și află să le citești. Greve, accidente, a sburat un aeroplan, s'a inaugurat un pod a murit un savant, a fost un scandal într'un parlament, a sosit un rege, s'a scufundat un vapor, s'a deschis o fabrică... Trust boicot, lockout!... Și războiul! O escadrilă de hidroavioane a bombardat un port. Au înaintat englezii o sută de metri. Au luptat tankuri. S'au născocit gazuri... Fapte diverse, știri, litere negre. Și ce viață nevăzută și forfotitoare, înseamnă toate, dacă știi să vezi și să ascuți glasul planetei. Trenuri patinează în gări. Semnale de toate culorile se aprind și se sting. Automobile vâjâie pe șosele șerpuite; flutură un voal în urmă... Motoare gem în uzine, fășâie curele, suspină ritmic supape. Piețe cu furnicar de lume. Vapoare se depărtează din porturi și se agită în urmă batiste albe. Expresuri străbat lanuri fără sfârșit, țâșnesc din tuneluri, se reped peste viaducte. Și tictacul mașinei de scris!... Și undele nevăzute în văzduh ale telegrafiei fără fir, căutând stațiile și înfășurând globul. Vezi traiectoriile farurilor și șantiere cu cinci mii de lucrători; ghișeurile băncilor, aeroplanul rotindu-se miraculos, dedesubtul nostru un oraș necunoscut și fantastic, care se deșteaptă acum: Sidney, Melbourne... Și acei de acolo, se iubesc, sufăr, au idealuri. Deoparte au înălbit zăpezile, de alta înfloresc pașii; un tren chiuie eșind dintr'un oraș și aiurea, în aceiaș clipă, un sălbatec din insulele Polineziei, gol, dă drumul unei piroge pe apa oceanului, într'o insulă calmă de coraliu, care încinge apa cu un inel. Minuni pe care nu le-au văzut, nu le-au putut închipui, nici Horațiu, nici Dante, nici Shakespeare, nici Corneille, nici Goethe... Și ei alambichează aceeași zeamă poetică; ne cântă luna! Pe vârful de brazi, pe lacuri, pe mare, în parc; iarna, toamna, primăvara; crai nou, lună plină răsărit, apus... Ce mizerie!... Lenușca. dă-mi!

Femeia care ascultase cu buzele întredeschise, cu admirație, fără să înțeleagă, n'avu când să ferească geanta. Dan Șcheianu i-o trase, scoase cutia și presără praful pe unghie.

Barca se întorcea în lacul tremurător de lumină. Se vedeau acolo oameni mici, ca furnici negre.

Virgil Probotă vru să-l miște. Dar celălalt, cu pieptul lipit de bară, nu se clinti, privind ceva nevăzut în adânc.

— Ai pierdut cheia! își aminti tovarășa lui Dan Șcheianu.

Omul se scotoci în buzunare fără să se întoarcă. Aruncă pe trotuar, la spate, peste umăr, un pieptene de damă, o cutie de chibrituri, apoi un carnet soios, însfârșit cheia. Femeia le strânse, cu un genuchiu plecat în pământ.

Radu Comșa făcu câți-va pași, să nu vadă nimeni, împături o hârtie de o sută de lei, se apropie și încercă să o strecoare în haina lui Dan Șcheianu, fără să simtă. Întâi, celălalt nu înțelese. Se pipăi înlăuntru, scoase hârtia săltând-o în palmă, o privi cu sen-

timente amestecate. Insemna prețul camerei la otel, biletul de tren, masa pe a doua zi... Mai însemna și altceva, care-l cutremură de spaimă și de desgust. Asta era, asta ajungea?... Strânse ghem hârtia și o aruncă în obrazul prietenului.

— Canalie!

Radu Comșa îi răsuci mâna, și trupul deșirat se răsturnă peste drugul de fier. Apoi își aduse aminte, îi dădu drumul cu milă

Dan Șcheianu, găfâind, își trecu mâna pe frunte și se întoarse cu pieptul apăsător în fierul ruginit.

Nu le răspunse la noapte bună. Femeia culese hârtia mototolită și se așeză pe un bloc de piatră, să aștepte ..

Înainte otelului, Radu Comșa se despărți și de Virgil. Portarul somnoros, îi înfinse odată cu cheia, un plic. Cunoștea culoarea, monograma din colț, scrisul lung, sigiliul cameei de inel în ceara albastră.

— „Trebue să sfârșesc cu Zoe!“ își spuse urcând scările cu pașii înăbușiți pe covorul vișiniu. „Trebue să sfârșesc cu Zoe!“ — își repetă în cameră, răsucind butonul luminei și aruncând plicul pe masă, fără să-l deschidă.

Somnul îi pierise.

Se desbrăcă, dădu drumul robinetului, își frecă îndelung, cu mânușa spongioasă și cu apă rece, pieptul, gâtul, brațele până sus, umerii. Își răcori ochii în apa zădărnă în pumni. Din oglinda dreptunghiulară, prinsă în ținte de metal galben, îi răspundea fiecărei mișcări, trecând peria cu pasta pe dinți, o față improspătată, fără urme de oboseală, arămie și prietenoasă, cu dinții albi și robuști.

Își trase pijamaua, și cu coatele pe pervazul ferestrei deschisă deasupra mării, rămase nemișcat îndelungă vreme. Respiră cu nesaț suflarea sărată și udă. Gura răcorită de apa cu mintă, sângele biciuit de masagiul rece, haina subțire lipită pe trup, în care mușchii se mișcau elastic și tânăr, îi dădeau o senzație triumfătoare de sănătate, tărie și siguranță. Viața i se arăta simplă, limpede, fără primejdii. Cei porniți odată cu dansul, rămăneau în urmă, pe drum... Pe ce drumuri! Se amestecau gânduri și imagini nehotărâte... Hainele vârgate ale lui Virgil Probota... Ochii bestiali ai femeii cu bluza verde și sânii mari.. Unde o fi dormind în astă noapte Dan Șcheianu?... Cu craniul lui putred, de strigoii..

Deasupra se balansa sfoara dela stol. O înnodă să nu-i împiedice privirea, spre cerul înalt. Se adunau acolo nori repezi, târându-se pe fața lunii, ștergând câte o stea. Incepea să sufle vânt răscolit din larg. Jos, valurile loveau mai puternic în lespezi. Li legănă pe frunte, o suviță de păr, și în carne, îi tremură amintirea șuviței din părul Luminiței. De aci gândul lunecă cu trei zile în urmă... Pe plaja încropită de soare... Luminița în costumul de mătase ud, cu bărbia în pumn, cătându-i în ochi. Innotaseră până departe, era obosită, pieptul săpase două culcușuri rotunde în nisip, ca două cupe, și se ridica și cobora odată cu respirația.

— Imi place când mergem alături. Mă simt alta, și totul îmi pare cu puțință!..

Era vorba numai de depărtarea unde înnotase ca niciodată, dar cuvintele puteau căpăta și alt înțeles. Când își dădu seama, Luminița roși, atât cât putea roși sub pielea ciocolatie. Apoi aruncându-i un pumn de nisip, ciudoasă :

— Nu vreau să râzi așa! Ești nesuferit când surâzi ca femeile...

Clipi mărunț din ochii cu genele umede, și atât de negri, că și albul globurilor părea de porțelan albăstriu și translucid.

Se răsuci într'un cot, lăsând să se vadă sub haina de mătase, pe picior, mai sus de pielea brunată de soare, un colț de piele sidefie și intimă.

Nisipul plajei scânteia ca mii de cristali pisați, marea era foarte albastră, de culoarea cerului și cerul foarte albastru, de culoarea mării.

Plecat peste margine, Radu Comșa își simțea și acum ochii și sufletul inundat de lumina cu palpări fierbinți, amăgitoare și fluide...

Atunci din noapte, un duh al besnei, umed și întunecat, îi svâcni în față. O umbră neașteptată fâlțai, atingându-l aproape, acoperindu-l cu două aripi de funingine... Se trase îndărăt ridicând mâinile, cu o tresărire de spaimă. Pasărea se sbătu neagră, isbi orb în fereastră, bătut din aripi, cercând să se agațe. Se auzi scrâșnetul ghiarelor lunecând pe sticlă... Se răsuci apoi, risipindu-se...

Radu Comșa reveni în pervazul ferestrei și privi din nou, cu obrăzii în palme.

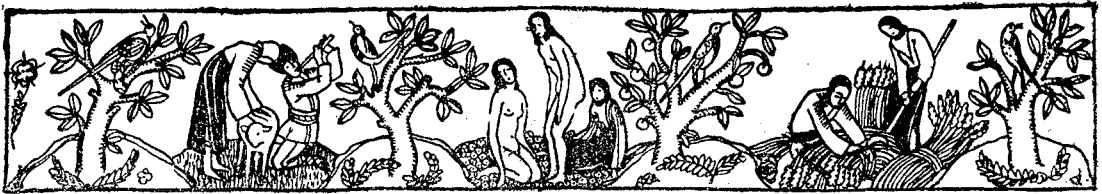
Dar vraja era ruptă. Era nemulțumit de spaima cu care dăduse înapoi. Slăbiciune a nervilor pe care nu și-o ierta. Peste lumina de adineori, apăsa umbra făpturei de noapte. Și cerul era acum întunecat...

Fugeau rostogolindu-se nori fumegoși. Un strat subțire și despletit, jos, gonind spre miază-zi; altul, încălzit și nepătruns, deasupra, târându-se mai încet către întunecimile de miază noapte. Din scorburile lor, apărea în răstimpuri, o lună decolorată și necunoscută, de altă lume.

Coasta dela Tuzla, cuburile albe ale vilelor dela Movilă, se lumina brusc și ireal deaproape, într'o flacără albastră, de magneziu.

În larg, furtuna cu fulgere lungi, trecu dintr'o parte în altă parte.

COPACUL SINGURATIC

DE

A. COTRUȘ

ÎN rătăcirile-mi prin lume am văzut odată-un arbore-colos..
Singur pe podeiul nesfârșit
Infrunta furtunile năprasnice și gerurile blestemate..
Trunchiu-i gălăgia de sevă tânără..
Părea bolnav de prea enormul lui belșug de sănătate..
Tuțe doar creșteau la umbra lui..
Părea că 'ntreg podeiul stors și ostenit
Abia mai ajungea să-l sature
Ca pe-un boer sălbatic robii-i chinuiți de foame..

Neclintit și singuratic,
Ca un tiran creștea, veghia cuprinsul..
Drumeții s'odihneau la umbra lui..
Și porneau apoi mai tari să'nfrunte viața..

M'am odihnit și eu la umbra lui o clipă,
Cu tolba-mi de revolte, cu merindea mea de vise
Și clipa ceea
M'a oțelit ca ani și ani de somnuri sterpe
Și m'am simțit din nou stăpân deplin pe mine
Ca titanicul copac pe vastul lui podeiu, sub cerurile reci..

CIOBANUL

(după Francis Jammes)

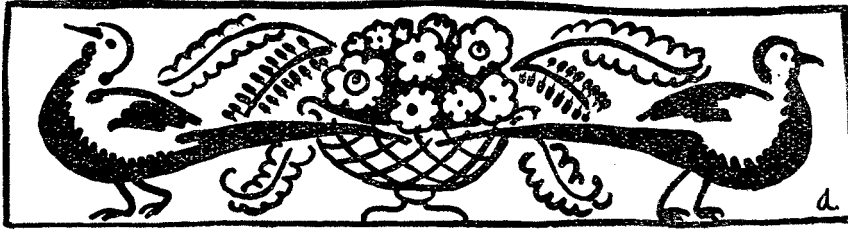
DE

ZAHARIA STANCU

Cu ipâncea albastră și cu soioase oi,
Cu straie ce miroase a brânză și a soi,
urci către cer, pe coastă, în bătă rezemat
urmându-ți câinele cu păr cârlionțat
și măgărușul care pe spatele-i slăbit
poartă gălețile și sacul ghiftuit.
Tu treci grăbit, naintea țăranilor din sate
s'ajungi în muntele cu tufe bălsămate
pe unde-ți paște turma, ca un crâng alb de flori.
Acolo, printre piscuri, târându-se trec, nori.
Acolo, vezi vulturii pleșuvi, și cum se-aprind
în pâcla nopții focuri, limbi roșii clipotind
Acolo vei vedea cu liniște'n plutire
duhul lui Dumnezeu, peste nemărginire.

C R O N I C I

IDEI, OAMENI & FAPTE

ANATOLE FRANCE

„CÂND drumul e înflorit nu întreba unde duce. Sfârșitul e ascuns omului“.

Această senină cumințenie, ne-o povățuia France cu patru decade în urmă. Era în una din acele cărți ale sale, care ca întotdeauna cuprindea un spiritual repertoriu de cunoștinți umane, de meditații și anecdote, vânturate din praful infoliilor cu scoarțe de piele de vițel, incheetori de aur și gravuri fără seamăn.

Dar oamenii nu-și pot acorda întotdeauna maximele cu sentimentele și sentimentele cu viața; de aceea aristocratul France a murit comunist.

Ca orice voluptuos îndurerat de urătenia vieții, s'a consolât sperând-o idealizată în viitor, după ce o descoperise, magică și fermecătoare în trecut.

Universul său orânduit în ordine alfabetică în rafturile bibliotecii, dacă îl încântase cândva cu cerul anticelor cosmogonii, îl chema acum spre cele din urmă svârcoliri ale umanității, dincolo de care e numai surșul veșnicei Maia.

Nu a avut nici o filozofie, fiindcă învățase că nici una nu e cea bună și singură, de cât pentru acel ce-a născocit un sistem și apăra cu vrăjmășie o dogmă. Lipsit de fanatism, a conciliat gândurile cele mai contradictorii, ferindu-se totuși să cadă în fericita ataraxie, care nu cunoaște bucurie și îndurerare, iubire și ură.

Dar Scripturile nu le-a cetit de cât pentru a găsi în ele alegorii. Omul cărților nu putea crede că un Dumnezeu, va fi purtând intradevăz grijă neînsemnatelor noastre ființe.

În geografia necunoscutului s'a lăsat inițiat de vrăjitori și înțelepți, de preoți și gânditori păgâni, de poeți și savanții laboratoriiilor, cu deopotrivă simpatie, fiindcă inițierea venea prin cărți și Anatole France a fost robul cărților după cum era păzitorul lor. Nu prin viață, ci prin șirele negre ale tipăriturilor

și prin manuscrisele cu imagini naive și pline de înțeles ascuns, France a urmărit anahoreții și ermiții din deșertul Tebaidei, cu genunchii coșcoviți de rugăciune ca incheeturile picioarelor de cămilă, pe Jérôme Coignard și magul Baltazar, procuratorul din Iudeea și răsvrătirile lui Crainquebille, nevinovata crimă a lui Silvestru Bonnard și necazurile domnului Bergeret la Paris. Toți vorbesc înflorit, trăesc o viață alături de realitate și trec prin tristeți, cu o îngăduitoare iertare și un surș înțelept, ironic și blând.

Fiindcă în toate cărțile, povestind întâmplări despărțite de veacuri și vieți din cele mai depărtate și dușmane lumi, France n'a povestit de cât o singură viață și n'a spovedit de cât o singură gândire. Atât de adevărat este că adevărul unic e numai acela, că nimeni nu poate evada din el însuși. De această mare mizerie și mare fericire, France nu s'a ferit și nu s'a plâns.

El s'a povestit!..

Nestatornicia, i-a ușurat să găsească adevărul după ce-l pierduse, să-l piardă după ce l-a găsit. Dar cine poate spune că nu e o cumințenie încă, aceia care te oprește să primești relativu drept absolut și te învață că in-doiala, e și aceia o credință

Sacrificând adevărul frumosului, Anatole France a purtat prin ultimile două sferturi de

veac, bântuite de toate pasiunile, un cuget complicat și o inimă simplă. Nu a urât și nu a disprețuit, căci disprețul și ura nu înseamnă culmea înțelepciunii. Nu și-a judecat contemporanii cu asprime și secolul cu desgust, fiindcă iarăși cărțile îi arătau că oamenii au osândit întotdeauna cu severitate timpul lor, pe care îl găseau cu deosebire vulgar și deșert. El a știut că veacul cel mai superb e acel pe care tu îl trăiești, fiindcă are rădăcini într'un trecut și poartă sămburile unui viitor, misterioase și scumpe amândouă. Peste vulgaritatea cotidianului, Anatole France a tras cu o

pană subțire un arabesc. Și veacul ne-a apărut deodată, spiritualizat și miraculos, ca un painjenț ireal de legendă.

Literatura lui nu ne-a sguđuit. Dar cărțile ne-au intrat în sânge, și le-am respirat odată cu atmosfera veacului.

Cu o mână prietenească și ușoară, ne-a condus într'o lume fluidă, unde elfi și salamandre, gnomi și centauri își dădeau întâlnire în poeni cu ulmi roțați, lângă șipote reci; ne-a purtat prin legendele orientului și prin tainele hagiografiei; în încăperile mănăstirilor din veacul de mijloc și la banchetul curtizanelor din Alexandria, unde filosofi deșertând cupele grăiau înțelepciuni subtile, iar de acolo, ne-a întors apoi în lumea noastră cea de toate zilele, unde mizeriile conjugale ale domnului Bergeret se

aflau scrise cu o mână stângace și malițioasă, de școlar, cu creionul, pe zid.

Cel din urmă enciclopedist, pătruns de spiritul veacului al optăsprezecelea, a făcut ultima legătură între anticăitatea elino-romană, disputele scolasticilor, grația renașterii și pasagerii mașinilor de sburat. Prin el învățăm că literatura nu începe cu Marinetti și Dada, și că omeneasca trudă pentru descifrarea necunoscutului nu e numai un chin al nostru, ci stă cu litere veșnice scris în arhivele veacurilor.

Era un bătrân blând și înțelept, care descifra lexicele pe o bancă rustică, așa cum stă bine într'o gravură fină de ediție rară.

CEZAR PETRESCU

F I L A R M O N I C A

TOAMNA bucureșteană, care adună strălucirea soarelui în pânzele expozițiilor de artă plastică, dă frăgezime revistelor literare, ridică perdeaua de pe noile frumuseți ale scenelor teatrale și activează ritmul tânăr al întregii noastre vieți culturale, vine anul acesta cu o podoabă mai puțin: Filarmonica nu-și mai deschide sub bolta aurie a Ateneului paradisul ei de polifonii. Noile condiții financiare, create de scumpirea progresivă, au isbit mortal în această instituție de cultură cu adevărat occidentală. Orhestranții cer sporirea salariului cu jumătate, societatea Ateneului, ca o întreprindere de afaceri oarecare, pretinde o chirie lunară de 200.000 lei. Străduințele Fundației Principele Carol de-a stabili un acord între necesități și posibilități, au rămas de data aceasta zadarnice. Să mai credem că numai deocamdată zadarnice? Fundația însăși e așezământ tânăr, fără fonduri proprii încă. Iar Filarmonica, asemenea tuturor marilor noastre instituții de cultură, nu poate trăi decât din sacrificii bănești. După experiențele de doi ani ale unei administrații riguroase, venitul concertelor nu trece anual de 1.200.000. Iar noile condiții de existență a Filarmoniceii presupun un buget de 7.500.000! Plusul necesar față de bugetul de 5.000.000 al anului trecut e de 2.500.000. Acest plus necesar e deocamdată un minus real Singur Statul îl poate umple. Nesubvenționată, Filarmonica nu poate trăi, cum nesubvenționată n'ar trăi nici Opera Română și nici Teatrul Național.

Pentru a face față cheltuelilor în ultimii doi ani cât a fost administrată de Fundație, care a salvat-o din cunoscutul faliment, Filarmonica a fost nevoită să-și închirieze Operei Române orchestra pentru 3.000.000 anual. Lucrul acesta, păgubitor desigur bunului mers artistic, s'a putut face prin eforturile maestrului George Georgescu, director în același timp și al Operei și al Filarmoniceii. Adăugați la aceasta venitul concertelor, munca gratuită a personalului cultural și administrativ al Fundației și subvenția ministerială, și veți obține cele 5.000.000, bugetul de până acum. Cât privește subvenția aceasta ministerială, ea a fost — (n'o să vă vină să credeți!) — acum doi ani 500.000, acum un an 900.000! Adică: în anul când Ministerul Artelor servia d-lui Leonard 6.000.000, pentru a transporta la Chișinău și Cernăuți opereta din suburbia budapestană și vieneză, același minister abia găsea prin rubricile epuizate astfel ale bugetului său, 500.000 pentru o instituție ca Filarmonica! Să mai spunem că subvenția de 900.000 pe anul trecut nu e mai mare ca aceea care se acordă generos oricărei trupe de histrioni, alcătuită

ad-hoc pentru un turneu de trei săptămâni în provincie? Iată unde duce lipsa de înțelegere care tronază la Ministerul Artelor. Dacă peste haosul acestui Minister ar veghea o inteligență artistică în stare să prindă raporturile de valoare dintre diferitele întreprinderi culturale și dacă subvențiile s'ar împărți potrivit acestor raporturi de valoare, Filarmonica nu s'ar găsi în penibilul impas de azi. Spunem acestea fiindcă știm că autoritatea a fost încunoștințată la timp.

Filarmonica poate va fi, poate nu va mai fi, dar cum deocamdată nu mai e, găsim prilej să-i facem elogiul.

Dacă a existat un organ cultural prin care să ne angrenăm dintr'odată în ritmul artistic al vieții europene, acest organ a fost Filarmonica. Prin natura ei, ne-a pus în contact imediat cu arta Europei. Parisul muzical (prin Vincet d'Indy), Viena (prin Richard Strauss) și Munchenul (prin Bruno Walter) le-am putut avea în carne și oase sub cupola Ateneului.

Ce s'a creat mai de seamă și ce se crează azi mai de seamă în domeniul simfoniei, a reinviat în auzul nostru sub bagheta muzicianilor oaspeți și, necontentit, sub bagheta entusiastă a lui George Georgescu.

Opera Română, oricâte eforturi ar face, e nevoită, dintr'o sumă de considerente, să se mărginească la repertoriul vechiu ale cărui arii le-a popularizat pâlنيا gramofonului; ea a ajuns cu timiditate abia în preajma lui Richard Wagner. Numai când vom putea auzi pe Wagner întreg la București, vom putea vorbi cu recunoștință de Opera Română. Filarmonica e, prin natura ei, un excelent organ de progres. Vechi sau noi, bucățile simfonice de oriunde, le putem auzi cu ușurință la București. Și aceasta nu înseamnă puțin lucru pentru ridicarea nivelului artistic al acestei țări. Prestigiul nostru însuși crește. Celebritățile muzicale ce ne vizitează duc cu ele impresia unui popor ce s'arată vrednic de cultură și de civilizație. Suntem, în acest colț de Europă, singurii cari am posedat un asemenea instrument perfecționat de artă.

Afară de aceasta, cumpăna desvoltării în genere a muzicii înclină nu spre operă, ci spre genul muzicii pure, spre simfonie, care e cununa tuturor ramurilor acestei arte. Se pare că aceeași dispoziție însuflețește pe tinerii noștri compozitori, preocupați din ce în ce mai stăruitor să zămislească un stil muzical românesc. Niciunul nu ne-a dat până acum măcar încercări în genul muzicii de teatru. Cățiva

ne-au dat însă remarcabile realizări în genul simfonic, stabilind astfel un luminos capăt de drum viitoarei noastre dezvoltări muzicale. Din această constatare de fapt, se poate vedea ce important rol național are Filarmonica, în calitatea ei de *stimulent al creației muzicale românești*, în vreme ce Opera Română nu are de cât rolul de reprezentare a lucrărilor streine.

E o distincție deci, pe care sunt datori s'o facă

toți cei chemați să țină în mâini frânele progresului nostru cultural, — în rândul întâiu haoticul minister al Artelor, care n'a fost înființat pentru a înfunda milioanele în șandramaua călătoare a unui Leonard.

Dar nu e de mirare să vedem mâine Filarmonica dispărută pentru totdeauna, iar teatrul d-lui Tănase gras subvenționat.

NICHIFOR CRAINIC

EMINESCU ȘI MACEDONSKI

LITERATURA noastră, cași întreaga noastră cultură, sunt mai ales, în funcție de ridicare la nivelul marilor culturi sintetice occidentale; ea va prezenta deci caractere oarecum practice și, în primul rând, de strângere de material.

Nu mai evoluția conștiință a unei culturi în mersul ei neîntrerupt și anume în momente favorabile, poate produce, prin expresia unui mare talent sau a unui geniu, mari opere artistocratice, de adevărat lux uman.

Un astfel de rezultat al evoluției noastre cultural istorice dintru început este opera lui Eminescu. Imprejurările favorabile le formau, în acel moment, renașterea culturală, prin adaptarea la spiritul occidental, iar geniul eră firește Eminescu.

Eminescu, de origină dela țară, născut dintr'un selectat dela țară și iubitor al trecutului nostru istoric, reprezentând prin urmare în conștiința lui tocmai lumea care a păstrat trecutul în ființa sa însăși, el însuși vibrând intens la toate semnele trecutului, într'o epocă de reînviere a conștiinței istorice, marele nostru poet se manifesta în sensul sufletului național immanent și marchează unul din momentele mari de conștiința națională, analog ca fenomen istoric unui Miron Costin sau unui Dimitrie Cantemir.

Eră firesc ca opera lui să fie perfect adecvată, naturală și definitivă în esență, emanație și a istoriei și a psihologiei românești.

Bineînțeles, la acestea Eminescu a adoptat spiritul culturii occidentale și anume, mai ales în partea care a armonizat mai bine și cu firea lui ancestrală și cu momentul vieții lui individuale, și el a realizat această contopire în orice caz deosebit de just și de profund.

Dar și mai mult decât atât, Eminescu a izbutit să realizeze și o formă artistică de mare lux aristocratic uman, anume forma care dă impresia de desăvârșită și independentă creație, absolut nouă, originală. Aceasta e opera geniului.

Eminescu însă a avut mai întâiu o întreagă activitate de strângere și selectare de material, mai silnică decât ar fi trebuit să o facă un poet genial dintr'o literatură evoluată. E drept că această elaborare s'a înfăptuit repede, (Eminescu a trăit atât de puțin!) dar în schimb s'a făcut cu o extraordinară intensitate. Astfel marele nostru poet a scăpat din frânele evoluției mai reduse a renașterii noastre moderne și a intrat în cadrul mai mare, al evoluției milenare a națiunii sale precum și în evoluția omenirii.

Se poate zice într'un fel că lumea lui Eminescu era lumea ideilor lui generale (Maioreescu). Universul, umanitatea, misterul ontologic, soarta omenirii, problema fericirii, a binelui și a răului, apoi soarta națiunii, gloria și nenorocirea ei, frumusețile și înalta ei tragedie, precum și taina destinului individual; înfine, sentimentul general al zădărnici și al efe-

merului, al piericiunii, sentimentul naturii pline de mister, au format pentru Eminescu tot atâtea *category* ale sufletului său filozofic.

Fire dionisiacă pasionată și entusiastă, excesivă, uneori, în patima iubirii și chiar a urii, în durere și fericire, foarte română și chiar foarte moldovean, tendința acivă a sufletului lui Eminescu era însă spre încadrare și armonizare în «general», în «universal» a simțirii lui explozive și a experienței sale zbuciumate, precum și spre integrarea în Romanismul dacic și milenar și apoi în umanitatea și în cosmosul înfinit.

În cele mai multe poezii ale sale, puternicele lui simțiri și porniri personale sunt împăcate, echilibrate, armonizate, fie printr'un contrariu cumpănit, uneori fericit, idilic, zămbitor sau strălucitor, fie printr'o idee filozofică generală pesimistă sau printr'o resemnare, desfăcută de lume și individ, plutind deasupra universului, sau printr'un avânt de adorație religioasă sau erotică, fie înfine printr'o obiectivare plastică sau printr'o contopire panteistă cu natura. Chiar și poeziile de expresie foarte personală, au însă atâtea elemente generale, obiective, atâtea imlădiere a materialului subiectiv și atâtea alunecare peste egotismul brutal, încât se impun dela început ca o expresie universală a sufletului omenesc. Chiar și «Doina» și «Satirele» exprimă o indignare dezinteresată, în numele neamului românesc; revolta personală însăși e temperată: «Laudele lor desigur m'ar mătini peste măsură».

Bineînțeles aceasta nu trebuie să-i dea dreptul lui Maioreescu să tăgăduiască nefericirea marelui nostru poet. În poezie avem deaface cu eul «tipic» al artistului, nu cu cel real. Ce ne interesează este felul cum acest eu tipic se realizează și se exprimă, desfurându-se din cel real.

Legătura e natural organică și între orice acțiune din viața personală a poetului și orice expresie, cuvânt, nuanțare a operei sale, e de sigur un fel de determinism, în orice caz e o corespondență tainică în elaborarea ei, dar evidentă.

Mihail Eminescu, român în sensul marelui evoluției milenare a României, om de o extraordinară inteligență și de o simțire neistovită, ia parte la renașterea noastră culturală și dă, dincolo de ea, o operă immanent românească și în același timp de valoare universală, artistică și umană. Sentimentele lui furtunoase au însă tendința spre dezinteresare și despersonalizare; gândirea plină de experiență, are tendința spre generalizare, iar expresia lui foarte caldă spre obiectivare.

Cu totul altfel Macedonski. Născut dintr'o familie venită de aiurea și adaptată mai întâiu formei trecătoare și convenționale a unei clase sociale (tatăl său a fost general și chiar ministru de război), poetul nostru nu s'a găsit în însăși curgerea vieții noastre românești neîntrerupte, în mod natural, nici n'a asimilat dela început organic viața, gândirea, simțirea și limba românească.

Și iubirea de țară și neam, precum și cunoașterea limbii le-a avut Macedonski în cel mai înalt grad, dar el nu porni deloc dela ele ca să ajungă la ele, nu erau pentru el cea mai esențială și cea dintâi subiectivizare a universului; Macedonski lucră cu ele fără să se amalgameze deplin nici cu una nici cu cealaltă.

Și aceas a nu ca străin de origine, nici ca îns răinat sau ca indiferent. Așa eră felul său: Macedonski eră personal, răsplat personal, iar eul său tipic avea tocmai tendința spre individual. Pe dealtă parte, Macedonski nu eră unul din aceia cari, în șirul celor câțiva puțini ai neamului, să continue marea evoluție a neamului, reluând vechile renașteri și avânturi, într'un moment genial de conștiință națională în marginile unui individ; nu eră de altfel nici unul din cei cari, legându-se de marile probleme ale omenirii să reprezinte un moment de conștiință și de expresie al evoluției gândirii umane. După cum era în mod mai special, aș zice, Român; un anume Român, dintr'un anumit loc, dintr'o anumită clasă și categorie, Macedonski eră conturat și în mijlocul omenirii ca un anumit om dintr'o anumită categorie, categoria sa Macedonski eră prea mult Macedonski, pe când Eminescu era ceva mult mai mult de cât el însuși, ca valoare istorică-umană.

De aci și caracteristica operei lui Macedonski: simțirile și pornirile lui, chiar când se înalță până la generalizare, dau o poezie în care elementele personal egotiste sau preponderază sau, dacă sunt puține, dau tonalitatea și culoarea poeziei. Accentul fundamental cade pe ele. Până și în minunata înălțare prin regenerarea dată de natură și de izolare, din «Lewki» și se impune, în accente răsplat, poate exagerat personale, obsesia egotist individuală

«Îți aduc un corp în zdrențe și un suflet *ultragiât*». Cea mai eterată poezie a lui Macedonski, un fel de emanație impalpabilă, substanță, dar substanță de vis. «O umbră de dincolo de Styx», poetul se vede pe el însuși în amintirea celui mort.

«Și'n repede a lui umbră mă văd precum am fost». Aici sentimentul egocentric e exprimat în mod foarte discret, aproape rafinat, ceea ce indică, mai mult decât efuziunile lirice naive, o adâncă preocupă e personală.

Tendința egocentrică se vede așa dar, nu numai din poeziile unde exprimă sentimentul urei în mod brutal-personal ca în «Ura», nu numai în precumpănirea în subiecte, în elemente, în expresii, în tonalitate, în motivarea și intenția celor scrise de Macedonski, dar și în tendința lui spre special și în subiecte și în expresii

Natural, caracterizarea lui Macedonski nu se poate opri aci. El a dat și expresii de un «general» optimist, impresionant dar plastic, nu filozofic:

Ită însă și rogozul că 'mprumută-o voce clară

Și nstrunează profeția unei magici bunătați.

Ce'n tot timpul și'n tot locul privighiază tutelară

Ca o stea ce strălucește din adânci eternități

Sunt două imagini un sentiment de încredere, de speranță și de credință solid imbinat, dar fără să dea chiar o idee filozofică, o gândire într'adevăr

generală, de valoare universală în exprimarea ei ca gândire.

Este tot un accent personal reconfortant cum e de fapt și:

„Din mormânt închis aproape ese zbor de biruință“.

Gândire oarecare, susținută de un sentiment trainic și sprijinită pe imaginile ce-o înconjoară Exprimată în echivalentul filozofic, nu mai rămâne aproape nimic.

Dar Macedonski mai era, spre deosebire de Eminescu, și continuatorul direct al poezii noastre din epoca mării renașteri moderne, restrânse, fără legătură organică cu vechile renașteri, cu evoluția milenară. Și el s'a ridicat cu toate acestea ca și Eminescu, până la marea artă liberă; mai mult încă, Macedonski a urmărit, de la un timp, părăsind «poezia socială» și alte preocupări, să facă mai ales artă pentru artă, lux, aristocrație culturală. A fost la el o voință conștientă, o voință încordată în acest sens, pe când pe Eminescu l'a dus la această mare realizare excepțională geniul lui natural în trudă de exprimare.

În acest sens, Macedonski e un «devancier», pe când Eminescu e un tradiționalist în sensul larg al cuvântului—lucru care decurge din însăși acea legare organică și genială cu evoluția conștientă a neamului.

Macedonski, independent, dezlegat în această privință și prin dete minismul vieții sale și prin temperament, a vrut, când, după rătăcirii, s'a găsit pe sine însuși, să facă obiecte artistice. Și a izbutit într'o mare măsură; nu deplin, decât rareori, fiindcă el e un începător în această direcție.

Așa se explică și slăbiciunile numeroase, din chiar cele mai bune poezii ale lui, poezii rezultate totuși dintr'o extremă sforțare artistică, deplin conștientă. Cineva relevă franțuzismele supărătoare, altcineva formele sau termenii prea prozaici, apoi manierismul, contradicțiile, nonsensuri, etc.

E trist de ex. ca admirabila poezie «O umbră de dincolo de Styx» să aibă un franțuzism sau o greșală de limbă intolerabilă.

„Il zmulg ca printr'un farmec *de-al morții*. adăpost“.

Tot astfel se explică faptul că Macedonski a progresat neincetat până la moarte și s'a perfecționat. El a lucrat în sensul dinamic al realizării artei pentru artă, fiindu-și și maestru și elev.

Astfel s'ar zice că unele din «Rondele», scrise în pragul morții, sunt operele unui elev, care stăpân pe tot materialul trudit al maestrului, dă cu cea mai mare ușurință un giuvaer poetic în care simbolul plastic coprinde «personalul», ca o perlă irizarea «apelor» sale:

E vremea rozelor ce mor,
Mor în grădini și mor și'n mine

Pe sub amurgu'ntristător
Curg vâlmășaguri de suspine
Și'n marea noapte care vine
Duoase-și pleacă fruntea lor.
E vremea rozelor ce mor.

V. ZABOROVSKI

INSEMNĂRI PENTRU ILARIE CHENDI

(cu prilejul unei ediții noi)

„MIJLOCUL cel mai sigur de înălțare este adversarul. El e piatra de incercare a puterii tale. Izbește-te cu tărie de ea și de rezistența ei, e semn de biruință, iar de te frânge, ți-ai luat răsplata meritată.

«Viața e a celui mai tare» (Il Chendi «Impresii»). Așa a gândit totdeauna, aceasta i-a fost dogma lui Ilarie Chendi, de aceea viața lui a fost o continuă verificare a forțelor lui prin puterea de rezistență a adversarilor. Il Chendi a avut vrășmașii fecunde, a urât, a izbit năpraznic; fiecare ciocnire îi mobiliza toată vigoarea, îi concentra toată cugetarea, pentru el, ura depășea vaioarea unui stimulent al energiei, pentru a deveni resortul întregii activități. Lubea și ura cu o egală pasiune. Era așa de mândru de forța lui, încât iubirea o întindea cu o regească dărnicie celor slabi, din care își făcea prieteni spre a-i apăra; dragostea lui devenea scut, cum ura lui se făcuse spadă.

Sufletul lui Chendi? E tot în această mărturisire: «Deci nu prieteni, adversari îți trebuie, de vrei să străbați. Prieteni, ce-ți dau ei în schimbul iubirii tale? Și chiar cu iubirea lor tu ce-ai face? Iubirea este pentru sufletele slabe. Dar ura vrășmașului îți dă vieții rost și indemn, îți dă tărie, ai clipe de mângâere supremă. Căci poate fi o mângâere mai mare ca acelei ce'nfruntă furia valurilor și-și duce barca cu nepăsare spre ținta voită?» («Impresii»).

Bine înțeles că n'a făcut decât să dea o formulare dogmatică unui temperament care se complăcea semănând uri, provocând lupte, stărnind furtuni de patimă. În precipitarea existenței, el găsea elemente de viață, succesele nefiind decât popasuri restrânse, potoliri vremelnice ale unei inteligențe, care din neputința de a creia, se verifica prin împotrivirea dărză oricui aducea socotelile unei străduinți rodnice. De aceea dorința lui Ilarie Chendi de a impune, nu atât un curent de idei, — era prea personal pentru a iubi ideile. — cât de a consacra talente. Ca teolog el simțea dorința de a binecuvânta sau blestema pe-oricine rătăcește dincolo, nu de artă ci de persoana lui. Nu a fost un critic doctrinar, care să se servească de literatură ca de un material necesar construcției arhitectonice a unui sistem de gândire. Spirit nedisciplinat, nu a putut primi constrângerea unei formule sau a unei teorii, el a vagabondat cu eleganță prin toate ideile, culegând cu un rar spirit de selecție ceiace putea întări, hrăni intuiția lui estetică. Înțelegea arta fiindcă înțelegea viața, și în artă, căuta expansiunea vieții, iar în viață poezia voluptuasă a efemerului. Deaceia le-a iubit cu o egală pasiune pe amândouă.

Nu putem suferi prostia savantă, dominată pururi de dorința de a închide în formule de estetică și morală arta, ca și cum arta n'ar însemna nuanțe, individualitate și vecinic sfărâmare de clișee și reînnoire a formele de exprimare a sensibilității umane. Încarcerată într'un dogmatism estetic, literatura ar fi supusă la tortura bietelor flori destinate fabricării parfumurilor. Talentul? Originalitatea? Simple elemente ale unei formule chimice.

Și împotriva combinațiilor de laborator ale spițerului estetice dogmatice (citiți Mihailache Dragomirescu) reacțiunea lui Ilarie Chendi s'a manifestat cu o vervă plină de culoare, de inteligență. El a avut în mișcarea literară dintre anii 1902-1910 o atitudine de vioaie combativitate, răsturnând sgomotos toate sticlele cu doctorii dogmatice, pe care

le întindeau profesorii de estetică pură, literaturii românești.

Viguroasa reacție a talentului, impulsivitatea fecundă a refractarului îndrăgostit de literatură, ațățătorul de energii, gestul care târăște în luptă pe cei răzleți și nehotărâți, omul acțiunii, vrășmașul armistițiului; iată ce a fost Ilarie Chendi.

Critica nu înseamnă o instituție semioficială care eliberează certificate de identitate literară sau decernătoare de galoane talentului. Critica nu poate fi redusă la o simplă orientare sau clasificare a manifestărilor literare; critica înseamnă acțiunea asupra sensibilității ca și asupra ideilor. Înseamnă forța creatoare de revoltă împotriva formelor epuizate, împotriva unei omenii obosite și mulțumită cu ceiace a fost și ceiace este, de groaza efortului pe care îl necesită formele noi de gândire sau de simțire. Critic de mare temperament, Ilarie Chendi nu îngăduiea în preajma lui odihnă vegetativă. El turba atmosfera vieții literare, fie prin execuția unei valori confirmate și iubite, fie prin impunerea brutală a unei noi individualități.

Cele câteva fragmente de studiu ca: «*Folletonul nostru*», «*Costachi Carageali*», «*Alexandri*», «*Eminescu*» (material nou de studiu) dovedesc nu numai cunoașterea exactă a trecutului și înțelegerea lui, dar și însușiri cu totul rare, de a înfățișa amănuntele de istorie literară cu vioiciune, colorat, înălăturând ariditatea obișnuită a studiilor de istorie literară. Lubea actualitatea și studia cu pasiune trecutul pentru a înțelege cât mai complex prezentul, deaceia volumele lui «*eee ani de mișcare literară în Ardeal*», «*Preludii*» (1903), «*Folletoane*» (1904), «*Fragmente*» (1905) și «*Impresii*» (1908) vor fi multă vreme dintre puținile călăuze critice în literatura românească din anii 1902-1908. Din paginile volumelor lui Chendi oricine și oricând, va putea desprinde atmosfera unei epoci literare. D-l N. Iorga a avut o lapidară caracterizare: «acest mare maestru al foiletonului critic, a avut un rol pe care nimenea altul nu l'ar fi putut îndeplini. Și voi zice decât drept față de oameni și neînțelegători pentru aceia la care ei pot servi, tot mai bine ca la el, înțelegerea acestei tendințe chiar peste nedreptățile personale».

Ilarie Chendi n'a fost ceiace dăscălește se chiamă obiectiv, pentrucă talentul implică individualitate colțuroasă pasiunea excluzând obiectivitatea. Pentru adversari el avea răbdarea de a urmări cu îndărătnicie liniile inferioare ale scrisului, spre a putea crea atmosfera de ridicol prin care să-i zdrobească. Foiletoanele lui despre Al. Macedonski, Iuliu Dragomirescu, Riria, Petre Vulcan, Haralamb Lecca, au fost hotărâtoare; gloriile acestea literare ale epocii au fost mutate în muzeul eteroclit. Nu mai erau scriitori supuși analizei critice; sub condeiul lui Chendi deveniseră eroi de schițe umoristice, sub ironie și ridicol, îi strivise.

Pentru prieteni avea căldura, iubirea necesară de a le exagera calitățile, de a le explica scăderile, de a impune talentul lor atenției puțin încordate a unui public ostil inovărilor. Ura exagerările; în artă avea un dispreț continuu pentru fraza umflată și declamație, căci și una și alta, erau pentru Chendi indicația lipsei de talent, mascate prin involburare sonoră a frazei.

Avea o cuminte concepție despre artă. Artă și

literatura au preț atunci când pornind din viață, deșteaptă viața; și cu cât mai credincios imprimi în ea viața ta însăși, cu atât mai mult îți dai ei sufletu-ți însuși, și cu cât mai complex pui în ea icoana vremii tale, cu atât mai traică este opera ce ai săvârșit. («Impresii»).

În cadrul acestei concepții, el a înțeles și judecat literatura. Chiar când precipitarea temperamentului său îl făcea să greșească, el greșea cu talent. Trebuia reeditat Ilarie Chendi, chiar acum când alte forme literare s'au impus, când orizonturile cugețării literare s'au mărit. Notele literare scrise odinioară de Ilarie Chendi, ar putea înlesni celor tineri

înțelegerea evoluției literaturii românești, căci el a fost mai mult decât un martor senin al unei frământări morale, a fost un luptător, un factor; paginile lui nu sunt rapoarte oficiale, ci însemnările nervoase, pătimate dar exacte, ale unei sensibilități critice prinsă în vârtoarea creației. Și nici un spirit mai răsărit, nu caută într'un volum de critică un bilanț estetic, ci rezonanța unei opere literare într'o sensibilitate mai complexă. Iar volumele lui Ilarie Chendi, răspund cu prisosință acestei concepții asupra criticii literare.

PAMFIL ȘEICARU

SISTEMUL SĂU, SISTEMUL VESEL ...

CUNOȘTEAM până acum „sistemul meu“, adică al căpitanului Müller, cu poze și cu program matinal, pentru regenerarea fizică prin gimnastica suedeză... Mai cunoșteam alte sisteme, pentru vindecarea cheliei, creșterea bărbii, slăbirea grașilor și îngrășarea slabilor, împotriva răii, pentru vindecarea impotenței, distrugerea gândacilor de bucătărie, învățarea stenografiei în 6 lecțiuni și a limbei engleze în 3 ore, extirparea bătăturilor într'o singură ședință și înnoirea mânușilor vechi, fixarea nasturilor fără ață și protejarea tocurilor de ghetă; sisteme ingenioase, unice, brevetate, perfecționate și definitive.

Fie că e vorba de brăul lui Iov, pomada Ana Czilag, metoda Berlitz, cura lui Kneipp ori Zwei Kinder-Sistem, în totdeauna sistemul inventatorului e infailibil și în secretul născocirii poți fi inițiat în schimbul sumei de câțiva lei, după tarif modest și popular. Dar sistemul d-lui Mihalache Dragomirescu, și el infailibil, ingenios, unic, perfecționat și definitiv, se vinde sub tarif, și deși negarantat de nici un brevet, înfruntă orice concurență. Este sistemul «său» și deci sistemul vesel.

Într'adevăr, cine până acum ne-a învățat estetica cu o atât de frenetică și grațioasă veselie?

Într'o sută de rânduri, a câte 5 cuvinte, adică în total 500 cuvinte, „estetica sa“ se oferă în pilulă condensată, în „Rampa“ cu data de 15 Octomvrie a. c. și în schimbul a lei trei, indiferent dacă sunt în bon metalic sau în hârtie gravată de d. Costin Petrescu, poți învăța ce e opera de artă, geniul, estetica, etc., etc.

„Fundamentul esteticii mele—scrie d. M. Dragomirescu—este: nu recunosc ca opere ce merită să intre în patrimoniul culturii umane decât capodoperile în care se relevă un talentul, ci geniul“.

Dar ce este o capodoperă?

Tot d. Mihalache Dragomirescu ne inițiază în acest mister.

„Aceste capodopere sunt considerate ca fiind ființe de sine stătătoare, constituind o lume aparte; lumea psiho-fizică ideală, deosebită și de lumea psihică și de cea sufletească și putând să fie studiată ca ori și ce produs natural, însă după o metodă proprie potrivită cu natura acestor ființe“.

Deci capodoperile = ființe vii.

Cine n'a văzut capodopere născându-se, crescând,

căsătorindu-se, făcând copii, cumpărându-și galoși, uitându-și umbrela la cafenea, mâncând cârnați pe varză și tăindu-și bătăturile la baie?

Capodopere, ființe vii, înscrise la biroul populației, votând pentru guvern, rostind discursuri la întrunirile chirișilor și constituindu-se în sindicat pentru apărarea intereselor profesionale?

Dar capodoperile nu sunt numai ființe vii, sunt și filoane.

„Ele au răsărit—ne spune tot d. M. Dragomirescu—în sufletul scriitorului, întocmai ca *filoanele de metal prețios în sânul pământului, constituind ființe de sine stătătoare*“.

Cum vedeți chestia se complică; la zoologie se adaugă mineralogie, și domeniul biologiei se îmbogățește cu două specii noi și ignorate până acum: întâi capodoperile ființe vii, pe urmă filoanele ființe vii.

Într'adevăr. E de neînțeles cum nu s'a observat până acum, că filoanele sunt ființe vii. Iată de ce atât de greu se extrage aurul. Există un filon sub o pătură de pământ; apare căutătorul de aur... Isbește de două ori cu casmaua. Filonul, ființă vie se trage la fund ca sobolul, și prinde-o dacă mai poți! Toate metodele pentru exploatarea minelor de până acum, sunt astfel eronate și absurde. Nu galerii, ci curse, capcane și alte instrumente de vânat trebuiau întrebuințate. Pe urmă de ce nu s'a încercat domesticirea filoanelor ființe vii? Eră simplu și ușor. Odată domesticite și puse la îngrășat, selecționate după o metodă savantă, ar constitui o bogăție națională, concuțată doar de cealaltă cultură metodică, a capodoperilor ființe vii.

Și noi care credeam că suntem numai o țară emina-mente agricolă!

Buni români, dacă doriți încetarea crizei, creșterea valutei, eftenirea vieții și prestigiu economic peste granițe, cultivați capodopere ființe vii, cultivați filoane ființe de sine stătătoare!

Dar nu la întâmplare. Ci după metodele d-lui Mihail Dragomirescu. E un sistem vesel, economic și garantat, fiindcă d. Mihalache în persoană poate sluji de model; el însuși după cum ați observat, o capodoperă și un filon, ființă de sine umbătoare.

Ig.

CRONICA LITERARA

PANAIT ISTRATI

„Et dire que cet animal voulait se tuer...”

(Romain Rolland).

SOMNOROASA atmosferă literară din vara expirată, a fost către sfârșitul vacanței neașteptat răscolită de „cazul Panait Istrati”.

Pe rând: geniu, povestitor de haiduci, șampionul „clasicismului de fier”, moft, vagabond fără țară și scriitor fără pașaport, geniu și pederast, autorul povestirilor lui Adrian Zografi, a împărțit lectorii în două tabere dușmane. Azi, ești pentru ori contra lui Panait Istrati, cum ai fost odinioară pentru ori contra lui Carpentier.

Un drum mijlociu nu-ți este îngăduit.

Autorul povestirilor însuși, lasă la o parte penița subțire cu care a zugrăvit orientul său de basme și de besnă, și luând reteveul, isbește în critici, în confrăți și în toată literatura românească de până acum, cu un pitoresc de vocabular și o strășnicie atât de vehementă și grosieră de epitețe, încât desarmează indignarea sub un surăs.

Episoadele acestor pasiuni nepregetat deslănțuite, ar ajunge numai prin ele singure să intereseze, dacă mai interesant n'ar fi omul. Dușmăniile urmărite dărz, minunarea înaintea faimei atât de repede isbucnite, amănunțita povestire a tuturor întâmplărilor care, pe tine lector nu te privesc: cu cine s'a plimbat autorul la braț, cu cine a dejunat, cine l-a găsit genial și în câte limbi europene ori asiatice i se traduce opera; toate aceste peripeții ieșite din comunul cotidian, pot supăra prin indiscreția lor răsfațată în epistolele publice și intime, dar omește sunt explicabile.

Vin de la un om, pe care această viață a noastră cu regulile ei strânse, ipocrite și neîndurate, aveă să-l ucidă, și în el aveă să ucidă și duhul operii. Sunt suferințe care nu se pot uita, răsvrățiri care fac bine. Panait Istrati plătește societății care l-a îmbrățișat după ce eră să-l sugrume, polițele fostului vagabond alungat din port în port, zilele de foame și nopțile de somn sgribulit pe băncile grădinilor publice.

În literatura contemporană, atitudinea aceasta a fost și a lui Gorki și a lui Jack London; ea nu a stricat operii, ba dimpotrivă. Dar de la Panait Istrati, așteptăm încă opera, fiindcă cecece a dat până acum, înseamnă prea mult fum pentru o grămăjuie de jar și nu îndreptățește tămbălăul exagerat, al său și al criticeii, amintind cotcodăceala zgomotoasă a găinei din povestea lui Creangă, după ce s'a ouat o mărgică.

Chira Chiralina, e fără îndoială o carte plină de substanță, de umanitate și de pitoresc, unde legenda se împletește cu cea mai cruntă deflorare a sufletelor de către realitate. Panait Istrati are duh de povestitor, și înainte de a fi scriitor, e om. Neprețuită calitate, astăzi când scriitorul de la masă și din fortăreața cărților, zămislește terorizat de doctrine estetice, tiranizat de intelectualismul care secătuiește savoarea vieții celei adevărate și plină de frenezie. Când atâtea școli bănuie înregimentând scriitorii și codificând creația, apariția unui om ca Panait Istrati, ar fi asemuită cu aceea a unui drumeț intrat de afară, din viscol și aer liber, într'o cameră cu fum și cu atmosfera lăncedă. Din haine,

din grai, din imbușorarea feței și din fulgii topiți pe haină, respiră sănătatea și deslănțuirea aprigă a elementelor naturale. În încăperea cu pereții ațu-mați aduce o înviorare. Chiar dacă drumețul are prostul obicei să suduie surugiește. Ori, poate pentru unii, tocmai de aceea.

Prin nu știu ce strâmbă înțelegere a cuvântului scris, Chira Chiralina, a putut fi socotită de către unii o povestire imorală, fiindcă e vorba acolo de toate viciile orientului. Dar imoralitatea operii de artă — dacă se mai poate deschide astăzi o discuție învechită și epuizată — se măsoară după atitudinea autorului față de păcat. Există o literatură libidinoasă, care se adresează sensibilității lectorului de la buric în jos. E chiar o industrie literară specializată în aceste virtuți afrodisiace. Ea se vinde pe sub mână liceenilor cu viții ascunse, femeilor cu viața concentrată în jurul sexualității, bătrânilor cu glandele stoarse. Chira Chiralina nu știm cum ar putea fi socotită ca atare. Puține cărți au povestit lucruri scabroase cu a așa decență, și cu atât de subțire, poate intuitivă fineță, de a ocoli cuvântul brutal. În povestirea dintâi a volumului, „Stavros”, există o scenă desfășurată în întineric. Atunci când în pat, pe obrazul lui Adrian, pe umeri și pe piept, se plimbă mâna salepgiului bătrân și putrezit de vițiu, și când isbucnește disputa între Stavros și Mihail. Ispita ar fi fost mare, chiar pentru un scriitor cu penița expertă, să stăruie în alt sens, asupra episodului. Panait Istrati ni-l înfățișează în câteva rânduri, în care sentimentele lectorului se sublimează în neliniște, spaimă și milă, dar nu în curiozitate libidinoasă ori în desgust. Este destul atât pentru a califica și clasifica un scriitor de rasă.

S'a atribuit marele succes al cărții, scriorii cu care Romain Rolland l-a prezentat pe Panait Istrati cititorului francez. Dar în același timp, altă carte și alt autor: F. I. Bonjean — Une Histoire de douze Heures, s'au bucurat de aceeași entuziasă recomandare a lui Romain Rolland. Totuș succesul a fost de altă măsură și cartea a trecut puțin luată în seamă. Fiindcă nu e îndestul o reclamă abilă, chiar în preparatele farmaceutice, pentru a vinde apa distilată în flacoane necum: scută și elegant ambalate, drept elixir al juneței eterne.

S'a adăugat că isbânda scriitorului vagabond se datorește exotismului oriental: Brăila, Stambul, Asia Mică, porturi grecești, saraiuri și cărciumi, pași și bețivi, lăutari și hangii. Netăgăduit că în mare parte, curiozitatea a fost atățată prin această lume stranie, de care mișună orientul. Sunt câțiva ani, de când în Statele-Unite, Konrad Bercovici, evreu din România, și-a făcut faimă luând un mare premiu de proză cu o povestire țigănească „Ghiță”, adunată mai pe urmă în volum cu alte povești: „Ghyza and other tales of Gypsy blood — Ghiță și alte povești de neam țigănesc. E și acolo vorba de o lume, pentru streini necum: scută și pitorească. Țigani din ținuturile Dunărene. O povestire „Mărul”, tipărită într'un magazin american, anul trecut de Crăciun, își situează eroii la Măcin, dincolo de țăr-

mul dunărean al Brăilei. (Brăila amenință să devină un port-erou de literatură mondială).

Dar exotismul nu e indelul pentru a explica drumul în lume al unei cărți; literatura franceză abundă în romane exotice: Frații Tharaud, frații Le Blond, Pierre Benoit, Pierre Mac Orlan, Gilbert de Voisin, Pierre Mille, Louis Bertrand, Claude Farrere, Robert Randau, René Maran, Louis Hemon, au făcut școală. Africa, Asia, Asia-mică, insulele Pacificului, deșerturile Saharei, zăpezile Canadei, pădurile Nigerului și Congului, Madagascarul și lumea misterioasă a Tibetului, slujesc decor celor mai fantastice peripeții, unde culoarea locală și psihologia primitivului oferă romancierului teren inedit. E o întreagă literatură, pe urma lui Loti, Kipling și Joseph Conrad.

Panaist Istrati avea de străbătut dar, un drum bătut de alții, și nu dintre cei mai neînsemnați.

Succesul, nu se explică astfel numai prin efință pacoțită de exotism.

Povestirile sale cuceresc mai cu seamă, prin umanitatea iertătoare și plină de milă. Dacă cititorul a luat cartea în mână, atras de bandajul cuverturii care făgăduiește un orient de basm și de film cinematografic, el duce lectura până la sfârșit și participă la peripețiile eroilor, cu inima muțată de sensibilitatea autorului. Povestirea curge fără insistente descripții ale decorului, preocupată mai cu seamă de om. Pe acesta, Panaist Istrati îl cunoaște nu prin inițierea falsă și deformantă a cărților, ci fiindcă a

dormit alături de el pe lespezile porturilor, a împărțit jumătatea de pâine în cărciumi, și i-a fost martor și părtaș desnădejdilor și urilor, șovăelilor și contradicțiilor.

În „Almanahul literilor Franceze și streine“ al lui Leon Treich, Panaist Istrati făgăduiește nouă volume din ciclul lui Adrian Zografi, în afară de alte povestiri răzlețe. O judecată a scrisului său e astfel prematură. Chira Chiralina, rămâne un indiciu de posibilități. Dincolo pot aștepta desamăgiri, sau ceia ce cu toții dorim, o operă întregită și durabilă.

În așteptare, autorul trecând peste sfatul blând și cuminte al lui Romain Rolland, care-l trimitea la «operă», se risipește în scrisori; unele exaltate, altele naive, altele deadreptul ofensatoare pentru cuviința literară, fiindcă ne dă după altele, lecții cum și de ce să-l admirăm...

De ce n'o fi ascultând sfatul lui Romain Rolland, ori măcar al lui Barba Iani, când l'a îndemnat pe Stravros să se întorcă la salepul său?

— Salep! Salep! Voilà les salepdis!

— N'est-ce pas Stavracki, que la terre reste belle?..

Rămas la salepgii săi, Panaist Istrati poate da literaturii pagini simple, proaspete și străbătute de adânc omenesc. Luând reteveii critic în mână, riscă însă să ne facă marorii unor jalnice polemici de suburbie literară, în care lipsa de măsură și ignoranța, nu sunt păcatele cele mai ușor de iertat.

.... ȘI d. SANIELEVICI

D. Sanielevici, a ajuns odinioară dela critica literară la biologia mamiferelor, de la Pop Reteganul la homo europaeus dolico-blond și de la George Sand la coarnele cerbului în miocen.

E drept că după aceste explorări în atât de diverse domenii, după proprie mărturisire, a căzut în surmenaj și medicul i-a recomandat serios să se ferească de orice încercare de gândire abstractă*).

Gurile rele, spuneau atunci că eră o recomandare târzie. Dar ce nu spun gurile rele?..

Fapt e că d. Sanielevici s'a recules, și astăzi face un drum îndărăt, de la coarnele cerbului la clasicismul de fier, și de la clasicismul de fier la Panaist Istrati

— „Minunate sunt căile tale, Doamne!“ exclamă chiar d. Sanielevici, mirându-se singur după ce a încheiat ciclul acestei Odisei.

Intr'adevăr. Minunate sunt căile tale, Doamne!

D. Sanielevici s'a ocupat un timp de ultimile volume ale lui Romain Rolland. Scria Romain Rolland un volum, scria și d. Sanielevici, 10, 15 ori 20 foiletoane. Paralel astfel cu opera lui Romain Rolland, se îmbogățește și literatura românească cu un comentariu cam de tot atâtea pagini, iar regretabil eră doar că ideea i-a venit d-lui Sanielevici cam târziu, cu mulți ani după ce apăruse Jean Christophe. Altfel, am fi avut socoteală simplă: 10 volume Jean Christophe, 10 volume de comentarii critice, și pe deasupra ce abundență de formu e în toate domeniile! .. „Catholicism, protestantism și liberă cugutare; sau despotism, monarhie constituțională și republică; sau descentralizare despotică, descentralizare democratică și centralizare; sau speculațiune

deșartă, empirism mărginit și știință adevărată; sau melodie și armonie..“ ș. a. m. d.

Se întâmplă însă ca Romain Rolland să descopere pe Panaist Istrati, și cu generos entuziasm să-i scrie cunoscuta prefață. Imediat d. Sanielevici lasă coarnele cerbului, piperul și pandișpanul spaniol, brachibrunul mongol și hiperplazia, și îl ia în antrepriză. D. Sanielevici a „propagat“ de douăzeci de ani clasicismul de fier, clasicismul proletariatului; Panaist Istrati intrupează după d-sa acest clasicism, deci Panaist Istrati e cel mai mare scriitor român, chiar dacă scrie în limba franceză, nu e lucrător calificat și nu exprimă suflul muncitorimei calificate, și chiar dacă Panaist Istrati e un romantic.

Fiesc, după metodele d-lui Sanielevici din trecut, ne-am fi așteptat ca din noul studiu, să aflăm ce dimensiuni are craniul lui Panaist Istrati, este el homo europaeus ori homo mediterraneus, cum îi pigmentează pielea, care e unghiul facial, mânăncă ori nu salată verde și pune ori nu ardei în ciorbă, are păr brun ori blond și poartă cărare la mijloc ori la stânga, care e înălțimea bustului, lungimea brațelor, circonferința toracelui, cum se împacă acestea toate cu coarnele la pecora, are „explozie“ puternică ori nu, care e presiunea sa arterială, diametrul craniului înmulțită cu π justifică ori nu o operă clasică sau e cumva un sudic: lirism, romantism, melodie, religie de nervi și de fantezie, etc. etc.

După aplicarea acestor formule de magie critică, am fi fost dispuși la urma urmei — nu ne costa nimic — să admitem că Panaist Istrati e tata și tot odată fiul clasicismului de fier, iar bietul Romain Rolland, pasiunea de până ieri a d-lui Sanielevici, rămâne doar un simplu precursor, un soi de pasăre vestitoare, care și-a împlinit misiunea, și odată ce a apărut autorul Chirei Chiralina, un om sfârșit.

*) Vezi: Cefind scrisoarea d-lui Brătescu-Voinești, în „Cercetări critice și filozofice“, pag. 67.

Spre marea surprindere a lectorului, studiul d-lui Sanielevici, începe însă de la al treilea rând, cu o declarație axiomatică și definitivă: „Istrate este cel mai bun prozator pe care l'a avut România până acum”.

Pornind de la această premiză, restul studiului, adică cele de două ori câte patru pagini din „Adevărul literar” sint de prisos. Ce rost mai are să demonstrezi o axiomă; adevăr prin definiție?

Totuși d. Sanielevici, care cu toate recomandările binevoitoare ale medicului nu-și cruță energia, a scris pentru a dovedi genialitatea lui Panait Istrati, o carte, jumătate cât Chira Chiralina. Aflăm de acolo cum s'a prăbușit marca germană, ce e cu piesa d-nei Lucreția Petrescu, care sânt obligațiile Academiei, și se rezumă aproape în dimensiunile textului, adică ni se repovestește „Unchiul Anghel”, și întors la vechea sa pasiune: M. Sadoveanu și „Crășma lui Moș Prlecu”, îi desfințează încă odată, suprimând global și cei o sută cinczeci de scriitori români, cărora printre alte stigmate infamatorii le descopere plete, lavalieră și pălărie cu boruri mari; deși plete, lavalieră și pălărie cu boruri mari, n'am observat să mai poarte vre'un scriitor român, în afară de Jean de Lereșty.

Convingerile d-lui Sanielevici sint fără îndoială libere și garantate prin constituție. Ne-ar interesa totuși mai mult poate de cât acele ale d-lui Mihaelache Dragomirescu, fiindcă sint și ofensive. Două atitudini la două poluri opuse: d. Mihaelache Dragomirescu descopere numai genii; superverlaini, supertolstoi, superschakespearei, d. Sanielevici, descoperă tot atâția diletanți și nuli. Sistemul d-lui M. Dragomirescu e sistemul vesel; sistemul d-lui Sanielevici e sistemul feroce.

Insemnările d-lui Mihail Ralea tipărite în ultimul număr al „Vieții românești”, spun cu vervă, ascuțime și logică, tot ce s'ar cuveni spus despre metode și ideile d-lui Sanielevici. Ele ne dispensează să mai călcăm încă odată alături cu propagandistul clasicismului de fier, pe drumurile întortochiate pe unde îl poartă o fantezie în perpetuă ebuliție, o logică plină de contradicții, o erudiție confuză și busola năzbătioasă a câtorva idei fixe. Lectorul celor de două ori câte patru pagini din „Adevărul literar”, va fi deplin lămurit citind marginalele d-lui Ralea; victimele d-lui Sanielevici continuă a vieții perfect sănătoase și prospiciază.

Ne întrebăm însă, dacă este îngăduită unui critic neonestitatea de care d. Sanielevici face dovadă. A ignora de douăzeci ani o literatură, a judeca opera unui scriitor după ceiace a scris în cea dintâi

tinerețe, așa cum face cu toată opera lui Mihail Sadoveanu, care ne e scumpă și înfățișează sufletul românesc ca nimeni alt, e o metodă inadmisibilă, primitivă fie chiar din punct de vedere antropologic ori din Sirius. Înțelegem prea bine, ca d. Sanielevici să fie insensibil unei literaturi de care nimic sufletește nu-l poate apropia.

O tragică osândă a rasei, îl silește să aibă oroare de natură.

Când a fost vorba să ne dea o mostră de sensibilitate a sa în fața naturii, a scris o compoziție de liceu ca aceasta:

„Aleii albe și netede, șerpuiind în curbe și ondu-lațiuni ideale; peluse imense smălțate de flori galbene și albe, în mijlocul cărora copiii drăgălași, încununați cu flori, fac hore cântând; desisuri întunecoase — de tot felul de brazi cu frunzișul greu — înconjurate de mesteacănii subțiri și albi ce-și trup-dează dantelura mărunțului frunziș verde fraged pe albastrul deschis al cerului; în iarbă mierlele ca ciorile, și pe copaci scatii ca vrăbiile, și alte multe păsări, cu trup mititel și voce răsunătoare, care îmbătate de parfumul greu al zambilelor ce cresc în tufe, se gargarisesc în fața ta fără nici o sfială; totul încadrat de adânc albastrele dealuri împădurite ce înconjură valea, și mângăiat de suflarea zefirului și blânda lumină a soarelui de nord, ca de o mână de fecioară ideală...”

După acest maximum de plasticitate, în care totul e ideal și feciorelnic ca într'o poezie de d. Radu Cosmin, mierlelele sunt ca ciorile, și „pe copaci” scatii sunt ca vrăbiile și alte multe păsări cu trup mititel, ca în stihurile lui Bolintineanu gargarisesc o eștiină literatură descriptiv-didactică; nu e de mirare că d. Sanielevici nu poate înțelege și simți marea artă a lui Mihail Sadoveanu, care încorporează omul în natură, îl armonizează cu peisagiul, dă suflet omenesc munților, pădurilor, apelor și elementelor, iar sufletului omenesc îi dă ritmul apelor, munților, pădurilor și elementelor

D. Sanielevici din incapacitate organică, nu poate pricepe sufletul acestei literaturi care e a noastră, românească, locală și prin aceasta universală. Îl compătimitim. Dar de aci și până la clasicismul de fier și până la suprimarea literaturii românești dintr'un condei, cu ferocitatea lui Irod care a tăiat pruncii Iudeei, e distanță ca de la Panait Istrate la carnea cerbului și de la Romain Rolland la salata de fări cu măr, prin care d-sa explică definitiv clasicismul elin.

ION DARIE.

PE DRUMURILE PĂCEI

DE LA LONDRA LA GENEVA

OPINIUNILE publice sunt frământate de o voință ce se impune lor cu tot mai multă îndârjire: acea a statorniciei Păcei. Teama de a vedea renăscând conflicte între Națiuni, teama războaielor ce ar putea să vină purtând cu ele cortegiul îndoliat al suferințelor ce am îndurat, și care sunt încă pline de actualitate în memoria noastră, pare să determine în adâncul conștiinței maselor politice o concentrare de energii, pentru a îngrădi și a pune la adăpostul ori cărei primejdii Pacea dintre popoare. Un suflu de avânt humanitarist, pornire de idealism, strâns

legată de necesitățile practice ale vieții, ne învățue pe toți, și subt înboldul lor, avem impresia că am pornit la cuceriri triumfale, la descoperirea unor formule noi, care vor asigura vieții în comun a Națiunilor, posibilități de trai pacific, ce până acum nu se bănuiau. Problema Păcei este în adevăr problema cea mai importantă pe care opinia publică mondială cercetează să o rezolve. Toate voințele sunt concentrate, toată gândirea se frământă cu același scop. Manifestațiunile opiniunilor publice mărturisesc această îngrijorare și această pornire:

ziarele, care reflectează zi la zi preocupările imediate ale lumii, consacra fără preget coloanele lor chestiunilor relative la arbitrajul obligatoriu, la „desarmare“, la „siguranța statelor“; de sub presa editorilor mari a născut în timpul din urmă o floră abundentă și nesfârșit de variată. de cărți în care Problema Păcii este studiată sub toate aspectele ei. Dar mai profunde, mai semnificative, sunt manifestațiunile publice ale acelor-a și preocupări: sub comandamentul cerințelor vremii, exponenții politici ai principalelor democrații europene, au trebuit să păsească în fața unui areopag al Lumei și să facă sub controlul tuturor; mărturia amănunțită a credinței lor. Discursurile pe care le-au pronunțat la Geneva Domnii Herriot și Mac Donald, cu privință la problema dezarmării, poartă în textul lor cercetat și de înainte cântărit, scântaia unei vieți noi, dialectica evoluțiunii în curs, caracteristică timpurilor noastre.

Reperciunea pe care aceste discursuri le-au avut pe tot întinsul globului, stărnind aci entuziasme pripite, acolo desnădejdi nejustificate, ne demostrează până la evidență că preocupările oamenilor de stat, merg confundându-se tot mai mult cu preocupările multumilor. Credința în virtutea exclusivă a forței începe să se clatine, prozelitii pe care religiunea nouă a Cooperatiunii internaționale îi face, merg înmulțindu-se. Se clatină templele ridicate de străbuni Molachului setos al Războaelor. Popoarele cu mâini tremurânde și încă însângerate de pe urma rănilor ce nu s'au închis, ridică cu fața spre zări noi, altare divinității neîntunecate: dreptului.

Halucinații de eri au devenit auguri; liricii au devenit prozatori; utopiile iau figură de realități. Mai este vreme să ne mai reamintim de dezbaterile pe care chestiunea arbitrajului obligatoriu le-au deslănțuit în fața Conferinței internaționale de la Haga în 1907, conferința întrunită atunci din inițiativa Țarului Rusiei? Cu cât dispreț, cu cât sarcasm, reprezentantul germaniei imperiale se pronunța asupra posibilităților de acceptațiune a arbitrajului!..

În imaginațiunea noastră ne mai putem permite și fantezia de a situa pentru o clipă, în sala Reformațiunii de la Geneva, acolo unde Domnii Mac Donald și Herriot au vorbit, silueta masivă a Junkerului de la Schöenhausen, a prințului de Bismark. Ce reflecțiuni ar fi sugerat în capul pătrat al cancelarului de fer, exhortațiunile la conciliațiune a primului ministru al Imperiului Britanic, ardoarea vehementă și entuziastă a reprezentantului Franței Ce prăvăleală catastrofală a crezurilor lui, ce înfrângere a întreg sistemului lui politic. Semi-Zeul generației trecute a răposat cu deabinelea în spiritele noastre: grai nou se ridică. Ast-fel putem pricepe mai bine tot drumul pe care generația noastră l'a parcurs. Surâsul scepticilor a început să încremenească pe fețele lor livide, lumini ce așteptau afară pe orizont și ne permit să înaintăm pe drumurile întortochiate ale Păcii.

Pentru a asigura Pacea trebuiește mai întâi a lichida în mod cinstit și definitiv, chestiunile lăsate în suspensie de ultimul războiu: trebuiește soldat trecutul. Mai este nevoie, și aceasta este și sarcina noastră și cea a viitorului, să dăm popoarelor posibilități noi de a rezolva în mod pașnic diferențele ce se pot ivi între ele. În aceste direcțiuni, în lunile din urmă, s'a lucrat cu succes, și rezultate ce nu se pot tăgădui, au fost realizate.

* * *

La 16 Iulie, în ajunul deschiderii Conferinței dela Londra, bilanțul inextricabilei chestiuni a reparațiunilor putea fi stabilit astfel. Pe deoparte găseam

State direct interesate în problema reparațiunilor: Franța, Belgia, Germania. Pe de altă parte marea majoritate a Națiunilor Lumei, pentru care recuperrarea reparațiunilor nu presintă decât un interes minim sau nul. Pentru Franța schingiuită pe urma a patru ani de războiu, plata reparațiunilor este o necesitate; pentru Germania, și nu e nevoie de explicațiuni, neplata ori cărei sume era scopul înalt al politicii ei de Stat. Intre aceste două principale antagoniste, de mai bine de patru ani, găsim masa diversă și incoherentă a tendințelor politice a celorlalte state. Pentru Marea-Britanie problema reparațiunilor este de importanță secundară, Imperiul neavând a încasa reparațiuni propriu-zise. ci numai pensuni. Problemele esențiale ale Imperiului fiind: reconstrucțiua comerțului britanic — care cuprinde criza de somaj, reconstrucțiua unui echilibru continental care să limiteze puterea și importanța Franței în Europa, astfel ca Anglia să poată continua a supraveghea în toată liniștea interesele ei pe întinsul apelor Lumei.

Italia urmărea dezvoltarea chestiunii reparațiunilor cu oareșicare indiferență, politica Romană fiind preocupată de lichidarea datoriiilor interaliatate și mai cu seamă de posibilitățile oferite industriei naționale de a le aproviziona cu combustibil și materii prime. Pentru statele extra-europene, pentru Japonia, pentru Statele Unite, chestiunea reparațiunilor se confunda, se dilua, într'un proces moral, îndepărtat, indiferent.

Aceasta fiind atmosfera care înconjura dezbaterile dintre principalii antagoniști, — putem pricepe mai ușor dezvoltarea procedurală a chestiunii reparațiunilor. Germania a găsit de îndată după semnarea Tratatului dela Versailles, complexități active și pasive pentru a o încuraja în politica ei de boicota reparațiunilor. În același timp Franța s'a întărit în sentimentul izolării ei în fața unei Germanii recalitrante. Republica aliată, conștientă de perfecțiunea Dreptului ce rezulta pentru ea din Tratat, a inaugurat sub trecuta guvernare a D-lui Poincaré, politica de acțiune directă numită „politica gajurilor“. Pentru a „mobiliza“ creanțele ei, Franța a ocupat economiceste și cu armata, basinel industrial al Ruhrului.

Ocupațiunea Ruhrului este faptul politic, bogat în consecințe, care a stimulat complexul de deciziuni luate în cursul recentei Conferințe dela Londra.

Ocupațiunea Ruhrului a avut însemnate repercursiuni: în primul rând paralizia industrială a Germaniei; o alterațiune crescândă a raporturilor politice dintre principalii aliați, în deosebi între Franța și Marea-Britanie; însfârșit, a determinat o criză latentă și generală de nesiguranță și de jenă în toate raporturile dintre popoare. Ruhrul, timp de aproape doi ani, a apăsât asupra vieții economice și politice a întregului glob. Soluțiunea era complexă și prin prelungirea ei amenințătoare. Franța anonimă hotărâse să nu părăsească „gajul Ruhrului“ fără siguranța dobândită a respectării în viitor a angajamentelor Reichului; Reichul demonstra incapacitatea de a plăti. Pentru a tranșa controversa, Franța, reluând o sugestione a trecutului, din inițiativa ei, convoacă în 1923 o comisiune de experți neutri, care să se pronunțe asupra capacității de plată a Germaniei, și care să indice și modalitățile acestor plăți. Fructul operii experților ne este cunoscut sub denumirea de *planul Dawes*. Acceptarea planului Dawes forma obiectul întrunirii de la Londra. În linii generale el a fost acceptat, și această acceptațiune are meritul de a fi fost ratifi-

cată de voința liberă a principalelor Parlamente a Națiunilor interesate: Franța, Germania, au luat în formă legii angajamentul respectării lui. Care sunt rezultatele Conferinței dela Londra:

Planul Dawes este un puternic mecanism de credit internațional, destinat să „comercializeze“ datoria germană. Execuția acestui plan presupune un împrumut inițial de 80 milioane mărci aur făcut Germaniei, mai presupune plasarea a unsprezece miliarde mărci aur de obligațiuni a căilor ferate și de cinci miliarde (mărci aur) de obligațiuni industriale. Toate aceste împrumuturi au un singur scop: refacerea economică a Germaniei, astfel, ca Reichul să se pună în stare de a subveni angajamentelor luate referitor la plata reparațiilor.

Execuția acestui plan cere un moratoriu parțial acordat Germaniei pe 4 ani; pe de altă parte Guvernele aliate trebuiesc să redea Reichului unitatea economică și libertatea financiară internă.

Sistemul de credite acordat Germaniei este condiționat de obligațiuni imediate ce incumb Reichului; în primul rând realizarea stabilității monetare; mai pe urmă controlul efectiv exercitat de străinătate asupra fiecăruia dintre organisme care, conform planului Dawes, trebuie să subvină la plata reparațiilor și la anuitățile împrumuturilor.

Pentru stabilizarea monetară, Conferința de la Londra a decis înființarea în Germania a unei noi Bănci de emisiune. Această Bancă se va constitui la Berlin cu un capital de 400 milioane mărci aur. Această instituție primește pe 50 de ani privilegiul de emisiune. Ea nu are dreptul de a face avansuri Statului care să depășească suma de 100 milioane de mărci aur, iar avansurile ce le va putea acorda Căilor Ferate și Poștelor sunt limitate la 200 milioane. Politica monetară, politică de scont și de credit a Băncii, va fi inspirată de un comitet de direcție german prezidat de un german. Acest comitet de direcție va fi supus controlului unui „Consiliu General“ compus de patrusprezece membri din care, șapte germani numiți de acționari germani și șapte străini numiți de un comitet de organizație. Străinii vor fi de următoarele naționalități: englez, francez, italian, belgian, american, holandez și elvețian. Consiliul general mai numește un comisar care va urmări toate lucrările Comitetului de direcție și care va beneficia de puteri discreționare, pentru tot ce este relativ la menținerea rezervelor și la punerea în circulație a biletelor fiduciare.

Căile ferate germane sunt remise unei Societăți constituită în Soc. Anonimă Germană, cu un capital de 26 miliarde. Din aceste 26 miliarde, 11 miliarde de obligațiuni reprezintă contribuțiunea căilor ferate germane la sarcinile Tratatului. Obligațiunile vor fi înmânate unui Trust desemnat de Comisiunea de Reparațiuni. O anuitate de 660 milioane pusă în sarcina căilor ferate reprezintă serviciul acestor obligațiuni cari poartă 5% dobândă și 1% amortisment. Consiliul de administrație al Societății este compus din 18 membri, 9 dintre care 4 străini, sunt numiți de Trust. Acești 9 membri desemnați de Trust numesc la rândul lor un comisar general care beneficiază de posibilități absolute de control asupra gestiunii directorului general. În cazul când printr-o proastă administrație a directorului general, serviciul anuităților obligațiilor ar fi compromis, comisarul își arogă de drept toate atribuțiunile directorului general.

O ipotecă similară grevează industria grea germană. Contribuția industriei germane a fost evaluată la cinci miliarde mărci aur, cari s'au tradus

printr-o emisiune de cinci miliarde de obligațiuni purtând interes de 5%.

Veniturile Statului german, care sunt supuse unei contribuțiuni pentru plata reparațiilor sunt acelea ale vămilor, monopolul alcoolului, impozitele pe bere, tutun și zahăr. Pentru gestiunea sumelor ce vor fi vărsate se numește un comisar general al gajurilor. Perceptorii germani vor vărsa direct în comptul comisariatului general sumele ce au fost fixate.

În linii generale — în cadrul unui articol nu putem intra în toate amănunțele — Planul Dawes prezintă următoarele caracteristici: determină printr'un sistem de cooperățiune internațională o refacere economică a Germaniei; găsește astfel „masa impozabilă“ a reparațiilor; organizează un control precis asupra modalităților de plată.

Germania va mai trebui să plătească în natură cu produse ce sunt necesare industriilor aliaților: cărbuni, cock, lignit, azot sintetic, materii colorante. Aceste transporturi în natură vor dura 37 de ani — 37 de ani fiind și durata de aplicațiune a Planului Dawes.

Plățile pe care Reichul le va face — căci astfel se traduce mai ușor acest proiect — sunt următoarele:

1924—1925	1000 mil. mărci aur
1925—1926	1220 „ „ „
1926—1927 între	1200—1450 „ „ „
1927—1928 „	1750—2000 „ „ „

Dela 1929 și timp de 33 de ani Reichul va plăti o anuitate de 2500 milioane mărci aur.

Acest plan a fost acceptat de toate Statele interesate. Prin el se asigură o politică de cooperățiune cu Germania și se înlătură orice politică de războiu sau de represiuni. Bine înțeles atâta vreme cât buna credință a Reichului nu va lipsi.

* * *

Dela Londra — marea Metropolă a realităților tangibile — echipa de buni partizani politici, au pornit-o la Geneva — Cetatea idealului. Nemulțumiți cu consolidarea unui prezent plin de primejdii. Domnii Macdonald și Herriot au luat sarcina unei orânduiri a viitorului. Trebuie pus un termen istoriei însângerate a Omenirii. Pentru rezolvirea diferendelor ce se pot ivi în viitor, Republica Franceză a trasat un plan și a dat un exemplu.

Atunci când la Londra nu se găsea nici o soluțiune care să împace părțile în cauză — aliații, bancherii cari vor subscrie împrumuturile și Germania — pentru lichidarea conflictelor ce ar rezulta din lipsurile flagrante ale Reichului, D-l Herriot în numele guvernului francez a propus o modalitate și o soluțiune: arbitrajul. Astfel Franța subscrie o poliță în alb, pe care a încredințat-o bunei credințe a unor judecători ai viitorului.

Pentru împăciuirea contestațiilor ce s'ar putea naște, D-l Mac Donald, generalizând formula primului ministru al Franței, a propus la rândul său arbitrajul obligatoriu. „Justiția lipsită de Forță este neputincioasă, — a răspuns D-l Herriot, — pe cât Forța despărțită de Justiție este tiranică“. Și încercând să îngrădească dreptul și să-l pună la adăpostul pavăzei ce personifică cooperățiunea tuturor popoarelor, Adunarea Generală a Societății Națiunilor încearcă să edifice un Pact general de asistență, rezemat pe ideea de arbitraj și pe solidaritatea pacifică a guvernelor.

La Geneva s'a frământat într'un elan de generozitate umanitaristă soluțiuni noi. Cu voința noastră — a tutulor — acestea vor fi mâine realități.

DIMITRIE IANCOVICI

DRAMA ȘI TEATRUL

„FEMEIA ÎNDĂRĂTNICĂ“

de W. SHAKESPEARE, în traducerea lui B. LECCA

APELE, par'că, au început să bată mai puțin turburi! .. În vremuri preschimbate din ce în ce, adevăratele podoabe vor iar să strălucească, gonind la vale, în uitare, după merit, cioburile de sticlă! .. Adevărații stăpâni vin iar să domnească și alaiului lor de uriași, Teatrul Național i se deschide, cuminte. Publicul își risipește visul cel rău și se întoarce iarăși la Molière și Shakespeare. Meșteșuguri iscusite, îmbracă pe cuvinte vechi, cât lumea!, haine strălucitoare pentru priviri nouă, și inclinarea ajunge patimă, dacă însăși frimiturile lor, sunt culese cu sfințenie!

După „Bolnavul închipuit“ iată „Femeia îndărătnică“: Amândouă amintiri din penumbra geniurilor! Fiecare în parte, însă, făcând mai mult decât zece strădanii uscate, la un loc!

E un mănunchiu de piese, în opera lui Shakespeare, pe care comentatorii l-au botezat de mult: comedii tinereții! Alăturat de capo d'operele de mai târziu, el pălește. Cele patru piese cari i a cătușesc: „Zadarnice trude de dragoste“; „Cei doi gentilomi din Verona“; „Comedia greșelilor“ și „Femeia îndărătnică“, prevestesc numai creațiunea mare din vârsta bărbăției. În metoadele de lucru ale lui Shakespeare, imprumutul fără griji în primul rând, de subiecte și chiar desvoltări, firul prețios — în aceste patru piese — ne trece frânt, pe sub ochi. Shakespeare e încă rob înaintașilor săi, și poleiește numai pe tipic vechi, acolo unde geniul său nu simte prea multă împotrivire. De altfel, prelucrările acestea corespund și unor anumite necesități: Shakespeare la această epocă era un biet actor, care se îngrijea foarte mult de succesul reprezentațiilor sale. Viața engleză din acea vreme îi puna anumite reguli estetice și morale de care nu se putea îndepărta decât subțit pedeapsa unor pagube însemnate. Intrucât aceste reguli vor fi influențat asupra „Femeii îndărătnice“ de pildă, vom vedea în curând.

Subiectul e împletit din două ramuri: — acțiune principală și secundară — a căror taină o avea atât de strălucit Shakespeare. Caterina — femeia îndărătnică — îl deseserează pe tatăl său, Baptist, nobil din Padua, cu încăpățănarea și răsfățul său (ceea ce în svonul lumii circulă ca răutate). Alături de ea, Bianca, o mielușică — antiteza romantică pusă chiar în datele temei! — e ca o floare plâpândă, în jurul căreia roesc pețitorii. Toată lumea fuge de Caterina, până ce, într-o bună zi se găsește un nobil din Verona, Petruchio, care se încumete să o ia de soție. Și din seara nunții chiar, pornește să o înblânzească. Lupta împotriva Caterinei — acțiunea principală — o poartă Petruchio prin fel de fel de mijloace: înspăimântare, înfometare, nebunie... și atât de bine încât răușește să facă din ea o adevărată soție bună, supusă, cu dragoste și respect de soful ei. Bianca se mărită și ea, subțit cele mai bune auspicii — acțiunea secundară. În actul din urmă, cele două căsnicii, cele două concepții, stau față în față. Și acum, spre mirarea tuturor, și pentru o bună încheiere morală a piesei — iată una din regulile căreia trebuia să i se supună Shakespeare, la acea epocă, subțit presiunea

puritanilor, fapt căruia i se datorește și prologul — iat-o pe Caterina dând sfaturi de supunere către bărbat surorii sale Bianca, un suflet mijlociu, încropit, care n'a putut cunoaște în viață nici porniri vijelioase, și care deci n'a putut trece nici prin teinice experiențe.

Toată piesa, scutită de realism prin prologul care o proiectează dela început numai în lumea fanteziei, are o preocupare pur teatrală; fapte pentru fapte; încăpățănare pentru încăpățănare; la o toamnă să răspundă cu o toamnă și mai mare, iată metoda lui Petruchio de înblânzire. „Femeia îndărătnică“ din punct de vedere dramatic e minunat construită; personagiile au contururi netede și trăesc astfel că nu pot fi uitate, — suflul Shakespearian le-a dat vială! — dar peste tot, foarte puțină preocupare de psihologie. E o fantezie, vie pe scenă; are deci strict psihologia necesară; incolo — fapte. În opera Shakespeariană problema relațiilor dintre bărbat și femeie, în căsnicie, revine deseori și în toată gama sentimentelor, dela „Macbeth“ la „Visul unei nopți de vară“. Era o preocupare a vremurilor acelea, asupra căroră stăruia și religia, cu pretențiile sale.

Și spaniolii au cunoscut problema aceasta. Peste tot, atât la Shakespeare cât și la Spanioli, de câte ori s-a pus, ea a fost soluționată prin analiza diferitelor laturi ale sufletului. Astăzi Shakespeare a vroit însă să uite lucrul acesta; a vroit numai s-o facă pe Caterina, femeie bună în fond — răsgăită, capricioasă, iar nu cu o răutate organică — să-și macine nebunia subțit puterea unei și mai mari nebunii, a lui Petruchio!

„Femeia îndărătnică“ s-a reprezentat la Teatrul nostru Național într-o strălucită realizare. Datorită unui adevărat creator, d-l *Paul Gusti*, am putut lua parte la un spectacol care ar face cinste oricărui teatru mare din străinătate! Ritmul piesei a fost înțeles și studiat până la cele din urmă amănunte! N-a fost o legătură, o intenție care să fi scăpat! Textul a fost câmpul de luptă al d-lui Gusti, și strălucită i-a fost biruința. Alături de d-sa actorii au dat toată puterea talentelor lor. În primul rând d-l *Ronald Bulfinschi* în Petruchio. Mii de intenții, vervă, humor, fantezie... e actorul ideal pentru comedia Shakespeariană. După sir *Tobey* din „Noaptea regilor“, Petruchio e al doilea mare rol al d-lui Bulfinschi, o verigă totuș dintr'un lanț. De asemeni d-șoara *Marioara Zimniceanu* în rolul atât de greu al Caterinei, a făcut un pas sigur în cariera sa. E un rol istovitor fiziceste, și e un rol periculos; multe din situațiile sale stau pe o muchie de cuțit: sau dai prea mult în mod inutil, sau dai prea puțin și nu însemni intențiile!

Dozarea acestui joc, cere resurse, fantezie multă, rutină! D-șoara Zimniceanu le-a avut pe toate! Restul interpretării, armonios: toate accentele și toate nuanțele. Montarea, actului ultim, mai ales, minunată. Întrun cuvânt, un spectacol rar.

Vârtejul, 4 acte de *Charles Méré*.

După *Sardou* și *Gogol*, teatrul „Regina Maria“ încearcă o biată piesă. E o veche rețetă franceză, în care intră, ca noutate, doar două figuri de

exilați ruși — din lumea țarului: cu robi, rachiu, pis-toale, favoriți și cu un Dumnezeu aproximativ — pentrucă sunt ruși! Spectacolul ne-a întors, și ca dramă și ca teatru, la o scliviseală găunoasă de

dinnainte de război. Mihailov (general conte de) al d-lui G. Storin, remarcabil Pe d-nul Storin, teatrul românesc va trebui să conteze în viitor, în multe din rolurile marelui repertoriu.

PIERDE-VARA

comedie în trei acte de d-l ALFRED MOȘOIU.

DOMNUL Alfred Moșoiu e prea bun la suflet și are un ochiu prea puțin ascuțit, pentru ca să poată face teatru cu materialul vast și imbelșugat, dar anevoios, al vieții mărunte de toate zilele.

Și totuși d-l Moșoiu stăruiește, asupra dramei coti-diane!

D-l Moșoiu ar avea, poate, temperament de scriitor de melodrame; dar d-sa râvnește la arta unui Jules Romains sau Duhamel. În poet se dă o luptă groaz-nică între tendințe și posibilități.

Astfel, a crezut că se poate înșela pe sine însuși scriind «Pierde-Vară». În realitate, talentul său, a cărui măsură a vroit cu orice chip să o ignoreze, i-a dat o lecție numai, în văzul tuturor, restabilind valorile.

«Pierde-Vară» este în primul rând o lucrare ne-sigură, cețoasă; mâna veche neștiind să caute dru-mul cel nou. Știm că sensibilitatea minoră a d-lui Moșoiu, care răsfrânge în ea toate petele de umbră și de lumină ale unei zile, l-a dus în ispită și-n păcat. Autorul, modest, a vroit să lucreze cu ceea-ce îi cade sub mână, dar a uitat sau n'a știut, că organizarea unui asemenea mozaic, e de multe ori mai greu decât o ispravă însemnată, un fapt de arme, literar.

Mai întâi o asemenea organizare cere o preocu-pare mai înaltă, o gândire care să servească drept nucleu, pentru polarizarea acestor nenumărați atomi cari vor să fie disciplinați. Sau tocmai această gân-dire, această maturitate care dă valoare și însem-nătate operei de artă, lipsește complet din piesa «Pierde-Vară». De aceea toate acele firimituri de

psihologie cad la voia întâmplărei, neputând să in-chege nu numai, drama dar nici personagiile.

«Pierde-Vară» este o femeie — Nina; (să-și fi pier-dut într'atât, poetul de odinioară, simțul limbei încât să violenteze o expresie pentru un titlu?) așa dar își strică viața din nestatornicie, căci gustă din două vieți lângă doi bărbați și nu știe să lupte pentru niciuna. Ea-și omoară timpul și tinerețea... E o pierde-vară!

Să presupunem că într'o aproximativă românească s'ar putea și aceasta! Dar cine e Nina? Greu de spus! Știm că e bună și că iubește pe oricine e bun ca ea; știm că se prăpădește după niște porum-biei și după un cățel; știm că-i plac și rochiile fru-monse; că-și sacrifică și giuvaericalele și dragostea după o conversație de cinci minute; știm că are un creier de pasăre, știm înșfârșit o mulțime de lucruri, dar nu putem crede nimic din toate acestea!

E o biată fanteză sfărâmată dealungul celor trei acte, din care găsești o unghie în actul întâi și o geană în al treilea.

Lumea ei, e tot atât de răvășită ca și ea și ca și evenimentele prin care trece.

Ca tehnică toată piesa e lucrată în ochiuri largi, prin cari îți scapă gândul și atenția. D-nul Hertz a făcut școală: lovitura final de act din «Pierde-Vară»: «ghelă», în actul întâiu, e rudă de aproape cu «șah-matul» din «Păianjenul». Deci, dupe cum se vede puțină invenție dramatică!

Actorii au făcut ce au putut.

ION MARIN SADOVEANU

CRONICA MĂRUNTĂ

NU suntem dintre cei care urmăresc periodicele literare cu creionul profesoral între degete, pentru a pune notă fiecărui vers și fiecărei schițe citite. Dar, fără aceste pretenții didactice care trec din seminarul de literatură în presa literară, ne interesează orice publicație în care un gând viu își caută ritmul expresiv. Ne interesează îndeosebi revistele de provincie care ne sunt totdeauna prietenososite. Urmărim cu atenție spiritul ce se desface din paginile lor, din care scânteiază uneori posibilități, alteori realizări surprinzătoare. Revistele de provincie sunt în primul rând câmpuri de experiență, luminișuri în care scot capul, timid sau îndrăzneț, aspirații literari. Ele dau revistei din centru posibilitatea unei selecții de viitori colaboratori. Afară de aceasta, revis ele de provincie oferă ochiului observator, sufletul depărtatelor colțuri de țară care respiră astfel ca undele fluide prin spărtură de copcă ale podișului de gheață. Caracterul local se ridică în năzuință de a se îmbruca frățește cu largul curent ce vine dela centru. Acest particular ce se îmbină în general, face farmecul publicațiilor din provincie.

Ele sunt fortărețe avansate ale aceluiași ideal de cultură. Indiferent de forma în care îl slujesc sau își închipuie că îl slujesc, mărturisim că, citindu-le, ne simțim într'o largă și binefăcătoare solidaritate. Lectura lor ne evită sentimentul singurătății. Le primim ca pe niște luptători cot la cot, împotriva vrăjmașului talaz de materialism care amenință să inneece viața noastră românească. *Datna* din Severin, *Junimea Literară* din Cernăuți, *Năzuința* și *Flamura* din Craiova, *Gândul* din Bârlad, *Revista Moldovei* din Botoșani și *Cele trei Crișuri* din Oradia-Mare, *Analele Dobrogei* din Constanța și *Muguri* din Câmpulung (mai apare?) toate alcătuiesc, cu mai multe ori cu mai puține puteri, același front al spiri-tu ui în luptă de eliberare și dominare. O jertfă stă la temelie și un ideal deasupra.

Remarcăm cu acest prilej că majoritatea acestor reviste o dă vechiul regat. Ardealul, pe care ni l-am închipuit atât de literar, întârzie. Basarabia nu și-a făurit încă generația de cultură românească. E un motiv mai mult, ca revistele acestea să apară și să nu fie trecute cu vederea.

ÎN singura revistă serioasă care apare azi în Ardeal, *Societatea de mâine*, unde condeie de specialiști desbat săptămânal probleme sociale și economice, prinse îndrăzneț în cadrul actualității, urmărind cu un interes plin de uimire «discuțiile literare» ale d-lui G. Bogdan-Duică. D. Bogdan-Duică e un sexagenar profesor universitar și scrie totuși — despre generația nouă a literaturii noastre! Felul cum scrie ne uimește. Om în vârstă, profesorul clujan ar avea tot dreptul respectabilei senilități să nu priceapă nimic din suflul sbuciumat al generației noi, în căutarea expresiei artistice care s'o reprezinte. Ne-am obișnuit să primim, peste distanța ce firesc ne desparte de cei bătrâni, numai anateme profetice dela îndrumătorii de altădată cari, circumscriși cu îndârjire în vremea lor, refuză să înțeleagă. Părintește, vremea noastră. D. Bogdan-Duică ne uimește. El înțelege pe cei tineri, nu părintește, ci frățește. El știe să se facă, sufletește, de-o seamă cu generația nouă. Succinte și ascuțite, caustice și totuși entusiaste, observațiile sale critice asupra poezilor și prozatorilor de azi dovedesc un spirit sprinten și mlădios ce știe să urmărească, uneori până la identificare, șerpuirile capricioase ale scrisului de azi. Autorul magistralelor studii asupra „Intâilor poeți munteni” durează astfel o legătură înțelegătoare între înaintași și urmași.

Tinerețea aceasta de spirit, D. Bogdan-Duică o încinge în chinga obiectivității: e prietenos acceptată orice scântee artistică, indiferent din vatra cărei școli literare ar sări. Ce departe suntem de criticul «arhimonumental» al «școlii noi», d. M. Dragomirescu pe care de ani de zile îl vedem agitând dela Universitate la Ateneu și dela Ateneu la Casa Școalelor, un mănunchiu de balonașe de gutapercă, aceleași totdeauna, stăruint să ni le prezinte drept zepelinuri ale creației literare.

Ne vine sub condeiu acest comic amănunt ca un omagiu pentru d. Bogdan-Duică.

2

TRATATUL pentru Unirea Basarabiei cu România, n'a fost încă ratificat de Parlamentul Italian. S'ar fi putut lucra mult pentru aceasta, nu numai pe cale diplomatică. Opinia publică italiană însă, n'a fost înrăurită decât prin notițe fugare, strecurate prin colțuri de cotidiene, câte odată de oficialitatea noastră, dar mai ales și mai adesea, de cea sovietică.

Și cu toate acestea, problema Basarabiei nu s'a înfățișat acum pentru întâia dată publicului italian. A cunoscut-o încă din veacul trecut. Atunci, la 1812 și mai târziu, toți marii oameni de Stat pe cari din belșug i-a avut epoca Risorgimentului italian, dela Cavour la Garibaldi, dela Mazzini la Rattazzi și Crispi, s'au arătat nu numai îngrijorați de soarta Românilor basarabeni, dar au susținut cu vorba și fapta, incorporarea lor la Principate.

Părerile acestor oameni de Stat italieni (și streini) au fost strânse de curând de d-l Em. Panaitescu, într'un convingător articol din bătrâna și grava revistă „*La Nuova Antologia*” din Roma (fasc. 1260 din 16 Sep. emvrie 1924, pag. 150). Ce putea fi, într'adevăr mai convingător pentru opinia publică italiană, decât citarea obiectivă și cu dibăcie ilustrată, a părerilor prietenesti nouă, rostite și apărute de adorații lor înaintași?

Articolul d-lui Em. Panaitescu s'a întâlnit cu acela de proporții mai reduse și mai mult informativ, dar

oricum, tot prieten nouă, al profesorului A. Palmieri, publicat într'o mare gazetă din Sud.

Și cu toate acestea, tocmai acum Guvernul Italian se arată mai hotărât ca oricând să refuze ratificarea.

Rămâne, așa dar, zădarnică și inoportună străduință celor doi publiciști? Sau abia acuma, trebuie să înceapă o operă de propagandă sistematică, pentru luminarea opiniei publice din Italia? Și în cazul acesta, articolul d-lui Em. Panaitescu ar putea servi ca îndreptar și imbold.

S

ÎN „Cititorul de romane”, eseu publicat nu de mult de o mare revistă europeană, Alfred Chibaudet, cea mai autorizată până a criticei franceze contemporane, strânge într'o formă vioaie idei nouă asupra celui mai răspândit dintre genurile literare.

Nici istorie, nici analiza estetică a romanului, ci numai viața lui, felul său de a circula prin public, reacțiunea acestui public. De altfel chestiunea e pusă numai din acest punct de vedere: al cititorului. Dar acest cititor e urmărit de la începuturile lui încă — și acolo e cu grije căutat sub toga ascultătorului, strămoșul său — până la lucrătorul grăbit de astăzi, care între două drumuri se aruncă lacom pe un roman foileton.

Literatura medievală, creatoarea romanului, e cu grije amintită și mai ales sub latura sa de feminizare, femeia prezidând ca o zeitate patronală la realizarea acestui gen. Spre vremurile noastre drumurile se desfac, întrucât privește publicul, în cititori și în cititoare, dar nodul acestor căi nouă și vechi, e cu insistență reliefat: don Quichotte al lui Cervantes, „romanul romanului” după cum îl numește Chibaudet.

Subiectul său e însăși psihologia mării majorități a cititorilor de romane: credulitatea naivă în toate temele desfășurate, confundarea ficțiunii cu realitatea, dorința latentă de evadare din clipa de față care prinde aripi și pornește prin viață, mănăta de închipuire.

E numai o parte realizată din cealaltă idee a lui Chibaudet, romanul romanelor, care cade în sarcina scriitorilor ce vor veni.

Ca de obicei, spiritul lui Chibaudet ascuțit și susținut de o vastă cultură, seamănă în treacăt, sugestii nenumărate din care, fiecare ar putea face baza unei lucrări.

Între altele, serviciul de autoeducație, funcțiunile moralizatoare pe care le fac astăzi romanele, ținând astfel într'o civilizație clădită pe alte baze și pornită într'un alt ritm, locul moralistilor din veacul al XVII-a. „De o parte realismul în felul lui George Eliot, de alta realismul în felul lui Flaubert”. „Deoparte romanul care-i arată omului mijlociu, din marea masă cenușie a oamenilor mărimea sa; de alta, romanul care-i arată nimicnicia lui”.

Acest gen privit din tabăra cititorilor, era firesc să se oprească și în fața criticului „celibatarul literaturii” după cum îl numește Chibaudet. La acest judecător, el distinge cu finețe anumite penumbre în judecată, dată fiind marea suprafață ocupată de producția epică și mai ales ea fiind atât de precis diferențiată după sexul celor două categorii de lectori, Chibaudet recunoaște glorie făcute exclusiv de către femei, după cum sunt glorie făcute exclusiv de către bărbați. Firește că regula generală e publicul mixt, dar sunt și excepții cari corespund la tot atâtea lacune, la critic. De aceea Chibaudet cere teoretic

cel puțin, pentru o cât mai bună judecată: „perechea critică”, judecata unui bărbat și a unei femei.

Ideea, deși poate părea, în îndrăsneala ei nefundată, nu e totuși lipsită de adevăr psihologic. Vremurile ce vor veni ne vor lămuri asupra necesității ei.

2

Cu multă întârziere se face dreptate — în discuțiile cercurilor literare rusești — poetului *Inocențiu Annenschi*, premergător în formă și în sensibilitate, al decadenților și simbolistilor ruși. A face dreptate unui poet înseamnă a-i recunoaște sinteza de calități ale formei și ale simțirii în creațiune sa; — înseamnă a-i recunoaște arta, căci arta e o sinteză de calități. Ca toți premergătorii, Annenschi fu un singuratec. În urma lui — eșită din finețea nouă și neașteptată a temperamentului său artistic — venea legiuinea de vizionari, în domeniul unei arte noi, nume care nu s'au stins, fiindcă fiecare din ele rămânea atârnat de o operă încă proaspătă și atrăgător omenească: Blok, Sologub, Balmont, Valeriu Briusov.

Neapărat că opera poetică a lui Annenschi — desăvârșită din toate punctele de vedere, — apără atunci, pentru unii un prilej de mirare, pentru alții o ocazie de răs, pentru cei serioși o simplă problemă; numai pentru ceice evoluaseră până la o nouă capabilitate de a percepe lumea și de a reflecta filosofic și artistic, ea deveni și o poartă larg deschisă spre o grădină de evoluări posibile. Pușchin epuizase puterea de a străluci: clasicismul în concepție, ușor voalat de un romantism byronian începea de la el și sfârșia cu el. Parnasianismul rus — cu Maicov, Mei, Fet — își mărgini acțiunea la netezirea și catifelarea expresiei. Cine în Rusia ar fi admis că Artă se putea așeza aiurea, în câmpul altei sensibilități — de cât în aceia a lui Pușchin sau a parnasienilor?

Annenschi, fără să fi imitat pe Verlaine, Rimbaud și pe toți din Franța literară de la 1870 din aceiași plămădeală, desfundă șuvoiul noilor armonii interioare.

Astăzi, după atâția ani dela moarte, el e proclamat părinte al simbolismului rus. Pentru el, cel mort, nu există această calificare; pentru noi, cei care ne zbatem în căutarea unei puținți de a aprecia operă de artă, rămânem potoliți în fața certitudinii, fie de o zi, că arta e o calitate și *calitatea* e singura nemuritoare realitate ale vieții noastre.

2

REVISTELE italiene din ultima lună s'au ocupat mult de trei evenimente culturale: așa zisa descoperire a întregii opere *liviene*, moartea poetului *Adolfo de Bosis* și dezvelirea bustului lui *Edoardo Scarfoglio*, la Napoli.

Emoția care-a înfrigorat pe toți istoricii la gândul că le va fi dat să cetească toate Decadele lui Tit Liviu, s'a schimbat repede în scepticism și, mai apoi, în îndârjire, aflându-se că tânărul profesor *Fusco*, nu descoperise nimic.

Moartea lui *De Bosis* a trezit calde accente de indurerare sinceră, în inima amicilor și foștilor frecventatori ai aristocraticului salon literar, care a întrunit la un moment dat în Palatul Borgese din Roma, pe Giosuè Carducci, Giovanni Pascoli, Gabriele d'Annunzio și pe toți foștii colaboratori dela *Convito*. Poet delicat și fire de aristocrat intelectual, *De Bosis* a fost cel mai fericit interpret și talmăcitor al poeziei shellyene în Italia. Drama *I Cenci* o dovedește cu prisosință.

Numele lui *Edoardo Scarfoglio* nu poate trezi în mintea cetitorului nostru decât slabe ecouri: a fost cel mai ilustru gazetar italian din preajma lui 1900, fondatorul marelui cotidian „*Il Mattino*” din Napoli, îndrumătorul nouilor generații de gazetari, din zilele noastre. Numele său intră însă și în literatură, prin legăturile strânse pe care le-a avut cu același *D'Annunzio*, cu *Matilde Serao* și cu toți ceilalți literați italieni de acuma douăzeci de ani.

NUMĂRUL viitor va fi ilustrat cu gravuri originale, în lemn, de Horațiu Dumitriu. Tirajul fiind limitat, rugăm cititorii să rețină exemplarele din timp, la librării și chioscuri. Prețul exemplarului obicinuit.

St. Dimitrescu

Bunicul și nepoata

Grădinița

GĂNDIREA

65

St. Dinu Tescu

La margine

St. Dinu Tescu

Peisaj

A APĂRUT:

A APĂRUT:

LUCIAN BLAGA
FILOSOFIA STILULUI

UN VOLUM CARTONAT 84 PAGINI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

A APĂRUT:

ADRIAN MANIU
LÂNGĂ PĂMÂNT

UN VOLUM 84 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

A APĂRUT:

CEZAR PETRESCU
DRUMUL CU PLOPI

UN VOLUM 160 PAGINI CARTONAT 40 LEI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

A APĂRUT:

NICHIFOR CRAINIC
DARURILE PĂMÂNTULUI

P O E Z I I
UN VOLUM 200 PAGINI 15 LEI. — EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ»

A APĂRUT:

A APĂRUT:

IONEL TEODOREANU
ULIȚA COPILĂRIEI

UN VOLUM 154 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

LE MONDE NOUVEAU

Revistă pentru strângerea legăturilor sociale, economice, literare și artistice între Franța și străinătate.

Apare de 2 ori pe lună.—Abonamentul anual 50 franci.—Paris, 42, Boulevard Raspail, Paris (7-e).

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 1 ȘI 15 ALE FIECĂREI LUNI
SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

REDACTIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
SCR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, CASELE DE EDITURĂ ȘI DOMNII AUTORI SUNT
RUGAȚI A TRIMITE CÂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD.
CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM SĂ FIE ADRESATE REVISTEI
STRADA CANTACUZINO No. 2. — BUCUREȘTI

1 NOEMVRIE 1924

CUPRINSUL:

NOTE INTRODUCTIVE LA INDI- VIDUALISMUL ENGLEZ de Ni- culae Ionescu	33	INSEMNĂRI PENTRU ILARIE CHENDI de Pamfil Șeicaru . . .	54
DRUMUL MAGILOR de Ion Pillat	38	SISTEMUL SĂU, SISTEMUL VE- SEL de Ig.	55
IMAGINE de G. M. Ioanov	40	CRONICA LITERARĂ	
A SBURAT O PASĂRE NEAGRĂ de Cezar Petrescu	41	PANAIT ISTRATI	56
COPACUL SINGURATIC de A. Cotruș	48	ȘI d. SANIELEVICI de Ion Darie	57
CIOBANUL de Zaharia Stancu . .	49	PE DRUMURILE PĂCEI	
IDEI, FAPTE & OAMENI		DE LA LONDRA LA GENEVA de D. Iancovici.	58
ANATOLE FRANCE de Cezar Pe- trescu	50	DRAMA ȘI TEATRUL	
FILARMONICA de Nichifor Crainic	51	FEMEIA INDĂRĂTNICĂ, PIERDE VARĂ de Ion Marin Sadoveanu	61
EMINESCĂ ȘI MACEDONSCHI de V. Zaborovschi	52	CRONICA MĂRUNTĂ	62

ILUSTRĂȚII

COPERTA de Ștefan Dimitrescu.
SUPLIMENT: Reproduceri după desene de Șt. Dimitrescu.
DESENE ÎN INTERIOR de Rodica Maniu, Tonița, Demian.

ABONAMENTE: 1 AN, 300 LEI; 6 LUNI, 150 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITAȚI,
400 LEI ANUAL. ÎN STRĂINĂTATE: 400 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC
LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
SCR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—